T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇEVRE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ÇEVRE EĞİTİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DAĞ EKOSİSTEMLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ: SPİL (MANİSA) DAĞI ÖRNEĞİ

DİLAY MELİS ÖZŞAHİN

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇEVRE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ÇEVRE EĞİTİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DAĞ EKOSİSTEMLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ: SPİL (MANİSA) DAĞI ÖRNEĞİ

DİLAY MELİS ÖZŞAHİN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY

İzmir
2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Dağ Ekosistemlerinin Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi: Spil (Manisa) Dağı Örneği" adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

26/07/2023

Dilay Melis ÖZŞAHİN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 24/08/2023

Tez Başlığı:

Dağ Ekosistemlerinin Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi: Spil (Manisa) Dağı Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **91** sayfalık kısmına ilişkin, **20/08/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 26'dır.**

- http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ■

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) □	**Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** ■
□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça hariç, □ Alıntılar dâhil, □ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	■ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, Kaynakça dâhil, Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ■ **EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde.** ■	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : **Dilay Melis Özşahin**
Öğrenci No : [redacted]
Anabilim Dalı : **Çevre Eğitimi Anabilim Dalı**
Programı : **Çevre Eğitimi Yüksek Lisans Programı**
Statüsü : Yüksek Lisans ■ Doktora □

ÖĞRENCİ	**DANIŞMAN**
Dilay Melis Özşahin 24.08.2023	Prof.Dr. Ali Ekber GÜLERSOY 24.08.2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 [redacted] veya [redacted]u.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: **Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda bana her zaman yardımcı olan, bilgisinden ve deneyimlerinden yararlandığım, değerli görüşlerini hiçbir zaman benden esirgemeyen, pes etmek üzereyken bile motivasyon konuşmaları ile beni motive eden çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY'a sonsuz teşekkürler.

Her zaman yanımda olup manevi desteklerini eksik etmeyen lisansüstü eğitim süresince her konuda birbirimize yardım edip, fikir alışverişinde bulunduğumuz yüksek lisans arkadaşım Elif DURSUN'a teşekkür ederim. Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan annem ve kardeşime de ayrıca teşekkürler.

Tüm çalışmalarım süresince milli parklar ile ilgili bilgilere ulaşmamı sağlayan Spil Dağı Milli Park Müdürlüğü çalışanlarına da teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET vii
ABSTRACT viii
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Amaç ve Önem 2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri 3
1.4. Sınırlılıklar 3
1.5. Varsayımlar 4
1.6. Tanımlar 4
BÖLÜM II 6
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 6
2.1. Çevre 6
2.2. Doğa Koruma 7
2.3. Milli Park 8
2.3.1. Dünya'daki Milli Parklara Genel Bir Bakış 9
2.3.2. Türkiye'deki Milli Parklara Genel Bir Bakış 10
2.4. Çevre Bilinci 12
2.5. Çevre Eğitimi 13
2.6. Ekosistem ve Dağ Ekosistemi Kavramları 15
2.7. İlgili Araştırmalar 16
BÖLÜM III 22
YÖNTEM 22

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni 22

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar 22

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları 23

3.4. Verilerin Analizi 24

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği 25

3.6. Araştırmacının Rolü 26

BÖLÜM IV 27

BULGULAR 27

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular: Dağ Ekosistemleri Açısından Spil (Manisa) Dağı'nın Özellikleri 27

4.1.1. Genel Özellikleri 27

4.1.2. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri 31

4.1.3. İklim, Bitki Örtüsü, Fauna ve Flora Özellikleri 32

4.1.4. Spil (Manisa) Dağı Ekosistem ve Dağ Ekosistem Özellikleri 35

4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular: Çevre Eğitimi, Dağ Ekosistemleri İlişkileri Açısından Spil (Manisa) Dağı Ziyaretçilerinin Görüşleri 36

4.2.1. Ziyaretçilerin Milli Park Kavramını Tanımlama Biçimleri 37

4.2.2. Ziyaretçilerin Daha Önce Ziyaret Ettiği Milli Parklar 38

4.2.3. Ziyaretçilerin Milli Parkları Ziyaret Etme Amacı ve Ülkemizin Bu Doğal Kaynaklarının Değer ve Önemi Topluma Nasıl Daha İyi Tanıtılır? 39

4.2.4. Ziyaretçilerin Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı Biyoçeşitliliği ve Endemik Türleri Hakkındaki Görüşleri 42

4.2.5. Milli Parklarda Uygulanan Ziyaretçi Kuralları, Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliği Konusundaki Görüşler 43

4.2.6. Ziyaretçilerin Dağ Ekosistemlerinin Korunmasına Yönelik Önerileri 44

4.2.7. Ziyaretçilerin Eğitim Hayatlarında Dağ Ekosistemleri ve Milli Parkların Yeri 46

4.2.8. Ziyaretçilerin Aldıkları Çevre Eğitiminin Niteliği Tanımlama Biçimleri 48

4.2.9. Ziyaretçilerin Çevre Eğitimi ile Milli Parklar ve Dağ Ekosistemleri Arasındaki İlişki Üzerine Görüşleri 49

4.2.10. Ziyaretçilerin Dağ Ekosistemlerinde Yer Alan Hangi Unsurların Çevre Eğitiminde Kullanılabilirliğine Yönelik Düşünceleri..... 50

4.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular: Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliği ile Çevre Eğitimi Arasındaki İlişkiler 51

4.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular: Milli Parklar ile Çevre Eğitimi Arasındaki İlişkiler..... 52

4.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular: Doğa İçinde Verilen Eğitimin Önemi 52

BÖLÜM V 54

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER..... 54

5.1. Tartışma..... 54

5.2. Sonuç..... 55

5.2.1. Dağ Ekosistemleri Açısından Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı..... 55

5.2.2. Çevre Eğitimi ile Dağ Ekosistemleri ve Milli Parklar Arasındaki İlişki 56

5.2.3. Doğa İçerisinde Verilen Eğitimin Önemi 57

5.3. Öneriler 58

KAYNAKÇA..... 60

EK 1. 74

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Türkiye'nin Milli Parkları 11
Tablo 2 Araştırmaya katılan milli park ziyaretçilerinin cinsiyete göre dağılımı 22
Tablo 3 Araştırmaya katılan milli park ziyaretçilerinin meslek dağılımları 23
Tablo 4 Spil Dağı Milli Parkı'nın Florası 33
Tablo 5 Ziyaretçilerin milli park kavramını tanımlama biçimleri 37
Tablo 6 Ziyaretçilerin daha önce ziyaret ettiği milli parklar..... 38
Tablo 7 Ziyaretçilerin milli parkları ziyaret etme amacı 39
Tablo 8 Ziyaretçilerin milli parkları tanıtım önerileri..... 40
Tablo 9 Ziyaretçilerin Spil Dağı Milli Parkı'ndaki biyoçeşitliliğe verdikleri cins isimleri .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
Tablo 10 Ziyaretçilerin Spil Dağı Milli Parkı'ndaki endemik türlere verdikleri örnekler 42
Tablo 11 Ziyaretçilerin kurallar çerçevesinde dağ ekosistemlerinin korunması hakkındaki görüşleri..... 44
Tablo 12 Ziyaretçilerin dağ ekosistemlerinin korunmasına yönelik önerileri 45
Tablo 13 Ziyaretçilerin milli parklar ve dağ ekosistemlerinin eğitim hayatlarındaki yeri 46
Tablo 14 Ziyaretçilerin eğitim hayatlarında akıllarında kalan bilgiler 47
Tablo 15 Ziyaretçilerin çevre eğitiminde kullanılmasını düşündüğü dağ ekosistemi unsurları..... 50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Spil Dağı Milli Parkı konum haritası (Demirözer,2019). 27
Şekil 2 Spil Dağı ve çevresinin topoğrafya haritası (Demirözer, 2019). 28
Şekil 3 Spil Dağı Milli Parkı jeolojik ve jeomorfolojik açılardan çeşitlilik arz etmektedir (Orijinal)..... 29
Şekil 4 Spil Dağı Milli Parkı'na giderken asfalt yol ile stabilize yolun birleşimi (Orijinal)..... 30
Şekil 5 Milli park içerisinde ulaşımı sağlayan yollardan bir görünüm (Orijinal). 30
Şekil 6 Spil Dağı Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Jeoloji-Litoloji Haritası (Semenderoğlu vd., 2005). 31
Şekil 7 Manisa Lalesi'nin doğal yetişme alanından bir görünüm (Orijinal). 33
Şekil 8 Milli Park içerisinde yılkı atlarına rastlamak mümkündür (Orijinal). 34
Şekil 9 Kaplumbağa milli park içerisinde doğal olarak yaşayan hayvanlardandır (Orijinal)..... 35

ÖZET

DAĞ EKOSİSTEMLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ: SPİL (MANİSA) DAĞI ÖRNEĞİ

Bu çalışmada ziyaretçi görüşlerinden yola çıkarak dağ ekosistemi/çevre eğitimi ilişkisinin belirtilmesi ve bu durumun çevre eğitimi içerisinde nasıl değerlendirileceği ve dağ ekosistemlerinin çevre eğitimi açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizine yer verilmiş ve ikinci kısmında yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme kısmında yerli milli park ziyaretçilerinden araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiş 23 ziyaretçi ile görüşülerek elde edilen veriler analiz edilip yorumlanmıştır. Uygulanan görüşme sonuçlarına göre Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı ziyaretçilerinin dağ ekosistemleri, milli park ve çevre eğitimi arasındaki ilişki hakkında gerekli bilgi ve bilinç düzeylerine sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Bu doğrultuda çevre eğitimin yaygın eğitimde de kullanılması adına bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre eğitimi, dağ ekosistemleri, Spil Dağı Milli Parkı

ABSTRACT

INVESTIGATION OF MOUNTAIN ECOSYSTEMS IN TERMS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION: THE CASE OF SPİL (MANİSA) MOUNTAIN

In this study which is based on the views of visitors the aim of the study is to indicate the following: Relationship between a mountain ecosystem and environmental education. It will explain how the evaluation of environmental education is done by doing a study of a mountain ecosystem from the point of view of environmental education.

Method/s of research used to compile the study: Qualitative research which includes descriptive content analysis was used in the first part of the research and a semi-structured interview form was used in the second part of research. In the interview part the data was obtained by interviewing 23 Spil (Manisa) Mountain National Park visitors who voluntarily agreed to participate in the research. The data was analyzed and interpreted, and the results was the following: It indicated that the necessary knowledge, awareness level and understanding of the relationship between mountain eco-systems, national parks, and environmental education of visitors to the above-mentioned park was insufficient. Suggestion/s by visitors that would help improve the awareness, knowledge and understanding of the above-mentioned relationship was received and it was the following: to use environmental education in a non-formal educational environment.

Keywords: Environmental education, mountain ecosystems, Spil Mountain Natural Park.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çevre kavram olarak ne kadar anlaşılabilir ve net gözüküyor olsa da kavramın açıklanmasının nispeten karışık olduğu görülmekte ve belirli bir çerçeve içerisinde sınırlandırması oldukça zor bir hâl almaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012; Şahin, 2021). Bu durumda çevre kavramı, canlı varlıkların yaşamsal bağlarla birbirlerine bağlı oldukları yer birimleri, bir canlının veya topluluğun yaşam alanı olarak tanımlanabilir (Atasoy, 2006). Çevrenin geçmişten günümüze süregelen doğal dengesinin bozulmasıyla birlikte çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başa çıkılamaz hâle gelmesi sebebi ile çevre bilincinin oluşması, çevre eğitiminin önemini gün geçtikçe artırmaktadır (Alım, 2006). Çevre sorunlarının önüne geçebilmek amacıyla bu sorunlar ile mücadelede bulunan ve bu konuda yeter düzeyde bilgi birikimine sahip bireyler yetiştirilmesi gerekliliği söz konusudur (Özdemirkol, 2020).

Çevre sorunlarının en göze çarpan özelliği bölgesel olmayıp evrensel oluşudur. Çevre sorunları din, dil, cinsiyet, ırk, sosyal statü, karakter gibi insanlar tarafından oluşturulan yapay sınıflandırmaları göz ardı ederek tüm insanlığı ilgilendirmektedir. Bu nedenle içinde bulunduğumuz çevrenin korunması yalnızca sivil toplum kuruluşlarının, çevrecilerin veya eğitmenlerin vazifesi olmayıp her bireyin sorumluluğundadır.

Çevre sorunlarının giderilmesi için birtakım politikalar uygulanmaktadır ancak bunlar çevrenin korunması için yeterli düzeyde değildir. Çevre korunması hususunda yapılan uygulamaların genişletilmesi gereklidir. Aksi halde giderek şiddetlenen olumsuz bir gelecek senaryosu ile karşı karşıya kalınması söz konusudur. Bu açıdan bakılacak olursa çevre eğitimi, içinde yaşadığımız dünyanın sonunu getirebilecek büyük problemlerin yavaş yavaş ortadan kaldırabilmesi için elzem bir araçtır. Çevre için verilen eğitim ne kadar erken başlar ise o kadar pozitif sonuç alınabilir. Nitekim erken çocukluk döneminde ve ergenlik döneminde oluşan tutum ve davranışlar doğa-çevre ile ilgili olan konularda içinde bulunduğumuz çevreye karşı sevgi, ilgi ve empati oluşturmasında bir hayli önemlidir (Erten, 2004).

Milli parkların, doğa koruma alanı olması, insanların kullanımlarına açık olması ve bilimsel araştırmalara ev sahipliği yapması sebebiyle oldukça önem arz etmektedir (Koday ve Kaymaz, 2017). Milli Parklar ve koruma altına alınan alanlar, içerisinde bulundurduğu bitki çeşitliliği, jeolojik oluşumlar ve tarihi yansıtan kalıntılarla beraber bu alanlara gelen

ziyaretçilerin oldukça dikkatini çekmektedir (Düzgüneş ve Demirel, 2015; Özhamamcı ve Yılmaz, 2013).

Milli parklar aynı zamanda ekosistem açısından oldukça önemlidir. Dağ ekosistemini de kapsayan milli parklar bitki örtüsü ve hayvan ekosistemleri bakımından oldukça zengindir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda milli parkların ekosistem çeşitliliğine de sahip olduğu görülmektedir. Bu alanlar her ne kadar yasal bir şekilde koruma altına alınmış olsa da insanların olumsuz etkilerinden korunması yetersiz kalmaktadır. Doğanın tam anlamıyla tanıtımı, korunması ve en önemlisi bu konuda farkındalık yaratılması için bazı uygulamaların ortaya konulması gerekliliği bulunmaktadır. Bu noktada çevre bilincinin oluşması ve gelişmesi için bireylerin doğa ile etkileşimlerinin artırılması doğada verilen çevre eğitimleri atılabilecek en doğru adımlardandır. Doğa içinde öğrenme deneyimlerinde teorik eğitimden farklı olarak doğa ile bire bir karşılaşmaya imkân tanıyan eğitim uygulamaları ön plana çıkmaktadır (Bögeholz, 2006).

Araştırmanın ortaya çıkmasında dağ ekosistemleri-çevre eğitimi perspektifinde milli park çerçevesinde bireylerin düşüncelerini almak fikriyle ortaya çıkmıştır.

1.2. Amaç ve Önem

Çevre ve insan ilişkisi, insanın ortaya çıkışından günümüze uzanan bir süreçtir. Artmaya devam eden nüfus, teknolojide olan ilerlemeler ve toplulukların değişen hayat tarzı ve alışkanlıklarının meydana getirdiği çevre problemleri, doğada bulunan kaynaklarda eksilme ve bozulmalara sebep olmuştur (Kalender, 2010; Kurdoğlu, Kurdoğlu ve Şen, 2005). Doğal alanların zarara uğraması ve ekosistemlerin devamlılığının tehlikeye girmesi, "Milli Park" kavramını ortaya çıkarmıştır. Milli parklar tehlike içindeki doğal alanların koruma altına alınması için yasal bir araç konumundadır. Bu kapsamda korunacak doğal alanlar belirlenmiştir. Bu durumun ise alanların sınırlarının çizimini ve tespitini kolaylaştırdığı saptanmıştır (Cırık, 2007).

Ozaner, çevre eğitimini "doğanın dilinin öğrenilmesi" olarak tanımlamıştır. Doğa içinde verilen eğitimle beraber evrene ve özellikle yaşama farklı bakış açıları meydana getirdiğini vurgulamıştır. Ekolojiyi temel alan bir çevre eğitimi, kişilerin bilim ve çevre hakkında bilgilendirilmelerini kolaylaştıran en etkili yöntemlerdendir. Doğa eğitiminin kişilerin doğaya olan düşkünlüklerini arttırdığı, daha fazla bilinçlendirdiği ve doğa için düşünen bireyler olmalarında etkisi olduğu farklı araştırmacılarca belirtilmiştir (Demirsoy, 2004; Güler, 2009; Ozaner, 2004; Ozaner, 2007; Palmberg ve Kuru, 2001; Phenice ve Griffore, 2003; Thoe ve Lin, 2006; Yanık, 2006).

Milli parklar, barındırdıkları çeşitli bitki örtüleri, jeolojik oluşumlar ve tarihi kalıntılar ile ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir (Düzgüneş ve Demirel, 2015; Özhamamcı ve Yılmaz, 2013). Bunun yanı sıra teknolojik gelişmeler ve sanayileşme neticesinde insanlığın çevreye olan baskısı artmıştır. Bu baskı nedeniyle içinde bulunduğumuz doğal çevre aşırı bir şekilde talan edilmiştir. Bireylerin çevreye karşı olan davranışları tamamen aldıkları eğitimle değişmektedir. Bu durumda bireylerin çevreyi talan etme durumu ya da çevreyi koruması çevre eğitimi ile doğru orantılıdır (Aytaç, 2003).

Çalışmadaki amaç; gelecek nesillerin bize emanet ettiği doğayı korumak adına verilecek eğitimden yola çıkarak dağ ekosistemi/çevre eğitim ilişkisini belirtmek ve bunun çevre eğitimi içerisinde nasıl değerlendirildiğini aynı zamanda nasıl devamlı hale getirilebileceğini ziyaretçi görüşlerinden yola çıkarak belirtmektir. Araştırma dağ ekosistemlerinin çevre eğitimi açısından irdelemesi bakımından özgünlük taşımaktadır.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Araştırmamızın problem cümlesi, "Dağ ekosistemleri ile çevre eğitimi arasında nasıl bir ilişki vardır ve bu ilişki çevre eğitimini nasıl etkilemektedir?" şeklinde belirlenmiştir. Yapılacak olan araştırmanın alt problem cümleleri ise aşağıdaki gibidir:

a) Dağ ekosistemleri açısından Spil (Manisa) Dağı'nın özellikleri nelerdir?
b) Çevre eğitimi-dağ ekosistemleri ilişkileri açısından Spil (Manisa) Dağı ziyaretçilerinin görüşleri nelerdir?
c) Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliği ile Çevre Eğitimi arasında nasıl bir ilişki vardır?
d) Milli parklar ve çevre eğitimi arasında nasıl bir ilişki vardır?
e) Doğa içerisinde verilen eğitim neden önemlidir?

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmada Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nın genel özelliklerinin verildiği yayımlanmış veya yayımlanmamış kitap, makale, tez, sempozyum kaynakları ile sınırlı kalmıştır.

Ziyaretçi görüşleri için ise Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nı ziyaret eden rastgele seçilmiş 23 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın bulguları gönüllü olarak araştırmaya katılan ziyaretçilerin görüş ve düşünceleri ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya katılmak için gönüllü olan ziyaretçilerin ifade ettikleri görüşlerin kendi görüşlerini doğrudan yansıttığı varsayılmıştır.

Görüşme formu sorularının araştırmaya katılan ziyaretçilerin görüşlerini ifade etmesinde yeterli seviyede olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Çevre: Canlı varlıklarla beraber cansız varlıkların etkileşimi olarak tanımlanmıştır (Bakırcı ve Artun, 2011; Sungurtekin, 2001). İnsan hayatları üzerinde etkisi olan unsurların genel bütünüdür (Evkuran, 2008).

Çevre Eğitimi: Her yaştan vatandaşa ulaşmak için tasarlanan yaklaşım yöntemi olarak tanımlanmıştır (Stapp ve diğerleri, 1969). Aynı zamanda doğa dilinin öğrenilmesidir (Ozaner, 2004).

Çevre Bilinci: Çevreye yarar sağlayan davranışlarda bulunmaya ve davranışları kalıcı tutum haline getirmeye çevre bilinci denilmektedir (Erten, 2012). Jung (1999), çevre bilincini bir çeşit çevreye dönük anlama ve yönelme organı olarak tanımlamıştır. Bu ifadeyle beraber insanların çevre ile dengeli bir biçimde çeşitli ilişkiler içerisinde bulunabilmesi için gerekli tüm tutum/davranış ve düşünce biçimi olduğu görülmektedir (Çepel, 1995).

Ekosistem: Canlı ya da canlı topluluğunun bizzat fiziksel ortamı içerisindeki yaşama birliğidir (Begon, Harper ve Towsend, 1991). Hayvan, bitki ve diğer organizma topluluklarının canlı ve cansız çevreleriyle beraber fonksiyonel birim olarak etkileşim içinde oldukları hareketli yapıdır (Gül, 2010; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2000).

Dağ Ekosistemleri: Gerek fiziksel gerekse içinde barındırdığı canlılar açısından çeşitlilik gösterdiklerinden yüksek bölgelerin ekosistemlerinin genel adı olarak nitelendirilebilir (Alışkan, 2006).

Doğa Koruma: İnsan sağlığı ve yaşantısının garantisi amacıyla doğada halihazırda yaşayan bitki/hayvan türlerinin varlığıyla birlikte yaşam alanlarının belirli kriterler altında korumaya değer doğa alanlarıdır (Yücel, 2005).

Milli Park: Ekosistemlerin ekolojik anlamda bütünlüğünü gelecek nesiller için korumak amacıyla kurulmuş özel alanlardır. Aynı zamanda eğitim, dinlenme ve ziyaretçi

seçeneklerinin hem çevresel hem de kültürel açıdan pozitif oluşum sağlamak sebebiyle kurulan deniz/kara alanlarının bütünü olarak tanımlanabilir (Ağı Günerhan, 2012).

Korunan Alan: Doğanın, ekosistemlerin ve kültürel değerlerin korunması sebebiyle açıkça tanımlanmış olan sınırları belirli yasal ya da etkin yöntemleri ile yönetilen deniz/kara alanlarıdır (Dudley ve Stolton, 2008).

Rekreasyon: Kavramın Türkçe karşılığı kapsamlı bir şekilde boş zamanı değerlendirme olarak verilmektedir. Bireylerin veya toplulukların boş zamanlarını değerlendirmek amacı ile gönüllü olarak gerçekleştirdikleri hem eğlendirici hem de dinlendirici etkinliklerin tümüdür (Karaküçük, 1999).

Tabiat Parkı: Bitki örtüsü ile yaban hayatı özelliklerini barındıran, sahip oldukları manzara bütünlüğü çerçevesinde bireylerin dinlenme ve eğlenmelerine uygun olan doğa parçalarıdır (Yücel ve Babuş, 2005).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çevre

Canlı varlıkların, yaşamsal bağlarla birbirlerine bağlı oldukları, olumlu ya da olumsuz etkilendikleri yer birimlerine, o canlının veya topluluğunun yaşama alanına çevre denir (Atasoy, 2006). Görmez (2007) ise çevreyi bir nesnenin performansını negatif veya pozitif etkileyen tüm dış faktörlerin bütünü olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımlamada ise çevre, bir canlıya ya da canlı topluluğuna tüm hayatları boyunca etki eden biyotik/abiyotik faktörlerin bütünü olarak tanımlanmıştır (Sert Çıbık, 2019; Yücel ve Morgil, 1998). Bilinen tanımı ile çevre, canlıların yaşamları süresince birbirleri ile olan iletişimlerini devam ettirdikleri ve karşılıklı olarak etkileşimde bulundukları biyotik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamların bütünüdür (T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017). Çevre, insanlığı etkileyen tüm sistemleri (fiziksel, kimyasal ve biyolojik) içerisinde barındıran bir kavramdır (Yiğit ve Bayraktar, 2016). Tüm bu tanımlar çevrenin doğal unsurlar ve beşerî unsurlarla birlikte tüm canlı varlıklara etkiyen bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal bir varlık olarak bilinen insan; içinde bulunduğu çevrede toplumun tamamlayıcı bir üyesi olarak farklı etkileşimlerde bulunur. Toplumlar bulunduğu ortamdaki çevresel ögelere bağlıdır ve kendi ihtiyaçlarına göre çevreden yararlanmaktadır. Toplumlarda insanların yaptığı bütün faaliyetler ile çevre arasında bulunan etkileşim bir döngü şeklindedir. Bu döngü kendi kendini yenileyebilen ve dengeye ulaşabilen bir sistemle süregelmektedir. Ancak Sanayi Devrimi'nin de etkisi ile endüstriyel alanda hızla gelişen tüm toplumsal ve ekonomik faaliyetler yıllar içerisinde ekosistemlerin doğal mekanizması giderek hızla bozmaya başlamış ve doğal çevrenin kapsam alanını daraltmıştır. Doğal ekosistemlerin aşırı tahribatı büyük çevre sorunlarına sebep olmaktadır. Kısaca çevre sorunu, bilhassa insanların davranış ve yaşam biçimlerinde negatif etki yapan tüm etkenlerin bütünüdür (Erten, 2004; Sert Çıbık, 2019). Doğanın korunması kavramı sanılanın aksine, çevre kirliliğinin ya da çevre sorunlarının gündeme gelmesi ile ortaya atılan bir konu değildir. Doğayı koruma düşüncesi şimdikinden farklı olarak kutsal alanların ve nesli tükenmekte olan canlılar ile bu canlıların yaşam alanlarının korunması şeklinde başlamıştır. Tüm bu çevre sorunları, insanların çevreyi aşırı derecede tahrip ediyor oluşu gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlayacak yöntem arayışlarına itmiştir. Bugünkü doğal ve kültürel kaynakları korumak üzere çeşitli sistem ve yöntemleri geliştirme çabaları gün geçtikçe artmaktadır (Kurdoğlu, 2007). Çevre

sorunlarının çözümünde yer alan çevre bilincinin oluşturulması, çevreyi etkileyen tüm davranışlarda pozitif yönde değişiklikler yapmasıyla mümkündür.

Bireylerin çevre sorunları ve bu sorunların neden olduğu etkiler hakkında bilgi sahibi olması, çevre sorunlarından sorumluluk hissedip çözümünde yer almaya çaba göstermesi gerekmektedir. Zararı önlemeye ve kendi hatalarının telafi edilmesine yönelik tüm davranışlar kişide ve toplumda çevre bilincinin geliştiğini gösterir (Erten, 2004; Gülersoy, Yener, Turgut, Özşahin ve Açıkgöz, 2021).

2.2. Doğa Koruma

İçinde bulunduğumuz çevre sorunlarından oldukça etkilenen ve bu sorunlarla mücadele hususunda oldukça etkin rol üstlenen doğa koruma kavramı, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. İnsan faktörü de göz önünde bulundurulduğunda doğaya yapılan müdahale ve baskılarla doğal afetlerin tetiklenmesi hem çevreyi hem ekosistemleri hem de insan hayatını tehdit eder duruma gelmiştir. Tüm bu olumsuz etkiler ve getirdiği sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda doğanın kendini onarması ve eski haline dönebilmesi ne yazık ki çok uzun süre gerektirmektedir (Mansuroğlu, Keleş ve Dağ, 2021; Yücel, 2010).

Doğa koruma düşüncesi, yok olmaya devam eden doğa ve halihazırda bulunan kaynakların korunması için farklı koruma yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yöntemler göz önüne alındığında korunacak olan alanların ulusal ya da uluslararası boyutlarda düzenlemeler ile milli park, tabiat parkı, doğal alanlar, arkeolojik sitler ve bunlara benzer statülere alınarak korunması sağlanmaktadır (Karslıoğlu, 2006). Teknolojinin gelişmesi ile doğal kaynakların hızla yok oluşu doğa koruma düşüncesinin pratikten teoriğe geçişini gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda milli park, tabiat koruma gibi doğal yaşam alanları sadece ulusal olmaktan ziyade uluslararası düzeyde kabul edilmiş yasalar ile güvence altına alınmıştır (İnanç, 2013).

Kuvan (2005)'ın belirttiği gibi korunan alan fikrinin ortaya çıkmış olmasında iki ana sebep bulunmaktadır. Bunlardan ilki korunacak olan alanların barındırdığı doğal ve kültürel değerlerin vasıfları ve bu değerlerin neden korunması gerektiği; ikincisi ise korunacak alanlara ilişkin insan kullanımlarının doğa içerisinde bir tehdit olarak görülmesi ve bu kullanımı kısıtlamaya yönelik olması gerektiğidir (Akbulut, 2012; Çoban, 2016).

Geçmişe bakıldığında koruma kavramının çok eskilere dayandığı görülmektedir. M. Ö. 252 yılında dönemin Hindistan imparatoru Asoka; hayvanların, balıkların ve ormanların korunması amacıyla bir ferman çıkarmıştır. 1084 yılında ise İngiliz Kralı William-I, "Domesday Day" ismi ile bir kitap yayınlamış ve bu kitabın içeriğinde Büyük Britanya'da ormanlar, tarım alanları ve verimli toprakların değişimini içeren, ülkenin gelişmesi için

gerçekçi planlar hazırlamıştır. 1250'de İngiltere yırtıcı kuşların (kartal, doğan ve atmaca) korunmasını istemiştir. 1343 yılında ise Almanya tarım alanlarının ağaçlandırılmasını belirli yasalar ile koruma altına almıştır (Ant ve Stipproweit, 1985; MacKinnon, 1986; Yılmaz ve Özer, 2003; Yücel, 1995). Sanayi devriminin etkileri baş gösterdikten sonra ormanlık alanlar hızla azalmaya başlamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak ormanlara yönelik duyarlılık artmaya başlamış ve 1827'de Fransa'da, 1853'te Avusturya'da ve 1919'da ise İngiltere'de ormanların korunmasına yönelik kapsamlı orman yasaları çıkarılmıştır (Aslankara, 1998).

Dünya üzerinde farklı doğa koruma stratejileri kullanılmaktadır. Doğal kaynakların korunması bu stratejilerin en çok üzerinde durulan stratejidir. The International Union for Conservation of Nature (IUCN), korunmakta olan alanların yönetim şekillerine göre sınıflandırılmasını altıya ayırmaktadır (Akbulut, 2012):

- Mutlak Doğa Rezervleri ve Yabanıl Alanlar: Mutlak doğa rezervleri bilimsel amaçlar ile yönetilirken yabanıl alanlar ise yaban hayatının korunması amacıyla yönetilmektedir.
- Milli Park: Yaşayan ve yaşayacak olan nesiller için ekosistemi koruma ve rekreasyonel amaçlar ile yönetilmektedir.
- Doğal Anıtlar: Estetik özelliği, kültürel özelliğiyle birlikte az sayıda ya da tek olmaları gibi belirli doğal özellikleri korumak amacıyla yönetilir.
- Habitat Yönetim Alanları: Aktif yönetim müdahalesi ile doğa koruma amacıyla yönetilmektedir.
- Peyzaj Koruma Alanları: Karadeniz peyzajını korumakla birlikte rekreasyon amacı ile yönetilmektedir.
- Kaynak Koruma Yönetim Alanları: Ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı amacı ile yönetilir.

Doğa koruma, geçmişten günümüze bitki ve hayvan türlerinin yok olmasının önüne geçebilmek için atılan önemli bir adımdır. Ekosistemlerin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, belirli amaçlar ile insanlara hizmete sunulması bakımından doğa koruma kavramı oldukça dikkat çekmektedir (Kılıç, 2018).

2.3. Milli Park

Günümüze değin teknolojinin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı dünya üzerindeki doğal dengenin olumsuz yönde değişmesine neden olmuştur (Kervankıran ve Eryılmaz, 2005; Yücel ve Babuş, 2005). Dünyadaki ormanlık alanların büyük bir kısmı son 30 yıl içerisinde

yok olmuştur ve günümüzde de ormanlık alanların yok olma oranı git gide artmaktadır (World Resources Institute, 1997).

Doğada hâlihazırda bulunan tabii kaynakların kirlenmesi, çölleşme ve küresel ısınmanın etkisi ile değişen iklimler, nesli tükenmeye devam eden hayvanlar, habitatların zarara uğraması, toprak kayması, sel, çığ gibi doğal afetler insan faktörleri ile birleşerek biyolojik çeşitliliği hızla yok etmektedir (Demirayak, 2002; Kervankıran ve Eryılmaz, 2005). Dünya'daki tüm bu ormanlık alanların yok olmuş olması biyolojik çeşitliliği doğrudan olumsuz yönde etkilediğini gözler önüne sermektedir (UNESCO, 1999).

Milli parklar koruma yaklaşımının temeli konumundadır. Söz konusu alanlar Dünya'da korunmakta olan alanlar içerisinde hem planlaması hem de yönetilmesi açısından uzun bir geçmiş hafızaya sahip olan alanlardır. Her bir milli park için bu alanların doğal ve kültürel değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve devamlılığını sağlayacak bir ziyaretçi yönetim projesi hazırlanması gerekmektedir (Çoban, 2016; Zal, 2002).

2.3.1. Dünya'daki Milli Parklara Genel Bir Bakış

Dünyada doğayı koruma ve milli park oluşturma düşüncesi çağdaş anlamda ilk kez 1872 senesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Wyoming eyaletinde Geyser bölgesi içerisinde 8.670 km^2 alana sahip olan Yellowstone'un Milli Park ilan edilmesi ile başlamıştır (Wright, 1996). Henüz 19. yüzyıl sona ermeden ABD'nin büyük anıtsal milli parkı kurma fikri Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda içerisinde İngilizce konuşmakta olan yerleşimci topluluklara kadar yayılmıştır (Frost ve Hall, 2009; Kılıç ve Kervankıran, 2019). Avustralya ile Yeni Zelanda doğa koruma kavramını benimsemiş ve Avustralya ilk ilan edilen milli parktan 17 yıl sonra 1879 yılında Royal Ulusal Parkı'nı resmi olarak milli park ilan etmiştir. Bu park Yellowstone Milli Parkı'ndan sonra dünyanın en eski ikinci milli parkı statüsüne sahiptir (Kurdoğlu, 2007). Kanada ise 1885 yılında Banff Milli Parkı'nı ilan etmiştir (Yücel ve Babuş, 2005). Yeni Zelanda da 1897 yılında Tongariro Milli Parkı'nı ilk milli parkları olarak ilan edilmiştir (Kurdoğlu, 2007). Meksika ise 1898 yılında El Chico Milli Parkı'nı ilan etmiştir (Yücel ve Babuş, 2005). Bu milli parklardan Tongariro Milli Parkı 1993 yılında UNESCO'nun Dünya Mirasları Listesi'ne girmiştir (UNESCO, 1993). Amerika Birleşik Devletleri 1872'den 1916'ya kadar 14 milli park ilan etmiştir. Avrupa'daki ilk milli parklar İsveç'te 1909 yılında, İsviçre'de ise 1914 yılında ilan edilmiştir (Sellars, 1997). Avrupa'dan İngiltere'de 1949'da "Milli Parklar ve Kırsal Alanlara Erişim Yasası" yayınlanmış ve sonrasında 1951 yılında Peak Bölgesi Milli Park'ı İngiltere'nin ilk milli parkı olarak ilan edilmiştir (Seyhan ve Demirel, 2021). İkinci Dünya Savaşı döneminde Avrupa içerisinde milli parkların sayısı 31'e ulaşırken, dünya genelinde ise bu sayı 300'e ulaşmıştır (Durukan, 2016;

Mortan, 1991). Asya'nın gelişmekte olan ülkelerinde 20. yüzyılda (özellikle ikinci çeyreğinde), milli parklar ilan edilmeye başlamıştır (Nepal ve Weber, 1995).

2.3.2. Türkiye'deki Milli Parklara Genel Bir Bakış

Doğa koruma, insanlığın devamlılığının garantisi olup, tabii kaynakları, doğanın tüm parçalarını ve doğal çevrede yaşayan hayvan ve bitkilerin varlığını, hayat koşullarını ve yetişme şartlarını belirli ölçütlerde korumaktır (Yücel, 1995). Ülkemizde 11/08/1983 tarihinde ve 18131 sayılı resmî gazetede milli parkların doğayı korumadaki en sık muhafaza edilmesi gereken alan tarzı olduğunu ve gerek bilimsel gerekse kültürel bakımdan milli ya da uluslararası nadir bulunan her türlü kaynak ile koruma, dinlenme ve turizm ile ilgili kısımları olan doğal tabiat yerleri olduğu belirtilmiştir (Resmî Gazete, 1983).

Türkiye'de 1948 yılında Prof. Dr. Selahattin İnal "Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız" isimli eserinde ilk kez milli park kelimesini kullanmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006). Ülkemizde milli park görüşü 1956'da ilk defa yasal olarak bir boyut kazanmıştır. Yaban hayatı ile milli parklar konusunda eğitim almış Zekai Bayer'in 6831 sayılı Orman Kanunu'na konu ile alakalı özel bir madde eklettirmesi Milli Parklar Şubesi'nin kurulmasını sağlamıştır. Bayer bu şubenin ilk başkanı olmuştur (Varnacı Uzun, 2020). Orman Kanunu'nun 25. maddesi değiştirilerek 1983 yılında 2896 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunda yapılan bu değişiklik ile milli park kavramı yanında tabiat parkı, anıt, koruma alanı ve orman mesire yeri kavramları da tanımlanmıştır (Yaşar, 2000). 1959 yılında 6885 sayılı "Milli Parkların Ayrılma, İdare ve İşletmelerine" bağlı olan bir yönetmelik çıkarılmıştır. 1973'te ise "Milli Parkların Ayrılma, Planlama, Uygulama ve Yönetime ait Yönetmelik" yayınlanarak milli park anlayışı Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır. 1978 yılında bakanlığın onayı ile milli parklar ve doğa koruma alanlarının birbirlerinden ayrılmasında kullanılacak karar yürürlüğe girmiştir (Gülez, 1988). Ülkemizde milli parklar 1986 tarihli Milli Parklar Yönetmeliği'nce planlanmakta ve yönetilmektedir. Milli parkların korunması yine Milli Parklar Yönetmeliği'ne göre yapılmaktadır (Öztura, 2010).

Milli parklarımız kuruluş amaçları bakımından birbirlerinden farklı özelliklere ev sahipliği yapmaktadır. Göreme Tarihi Milli Parkı, tarihi yerleşmeleri ve jeolojik oluşumları barındırdığı için, Kuş Cenneti Milli Parkı ise çeşitli kuş türlerine sahip olduğu için ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı ise barındırdığı kültürel değerler için belirlenmişlerdir (Durukan, 2016).

1958 yılında Orta Anadolu içerisinde ihtişamlı doğal görüntüsüyle ve karaçam türleri ile resmi anlamda koruma statüsü içerisinde olan ilk yer Yozgat Çamlığı Milli Parkı olmuştur ve bu milli park ülkemizde yasal anlamda milli park anlayışının da başlangıcı olmuştur (Kılıç

ve Kervankıran, 2019). 2022 itibariyle ülkemizde 48 adet milli park alanı vardır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2023). Tablo 1'de görüldüğü üzere ülkemizdeki milli parkların çoğunluğu 1980'lerden sonrasına aittir. En fazla milli parka sahip olan ilimiz (5 tane milli park) Antalya'dır.

Tablo 1

Türkiye'nin Milli Parkları

No	Adı	İli	Tarihi
1	Yozgat Çamlığı Milli Parkı	Yozgat	05.02.1958
2	Karatepe-Aslantaş Milli Parkı	Osmaniye	29.05.1958
3	Soğuksu Milli Parkı	Ankara	19.02.1959
4	Kuş Cenneti Milli Parkı	Balıkesir	27.07.1959
5	Uludağ Milli Parkı*	Bursa	20.09.1961
6	Yedigöller Milli Parkı	Bolu	29.04.1965
7	Dilek Y.-B. Menderes D. Milli Parkı	Aydın	19.05.1966
8	Spil Dağı Milli Parkı	Manisa	22.04.1968
9	Kızıldağ Milli Parkı	Isparta	09.05.1969
10	Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı	Antalya	03.11.1970
11	Kovada Gölü Milli Parkı	Isparta	03.11.1970
12	Munzur Vadisi Milli Parkı	Tunceli	21.12.1971
13	Beydağları Sahil Milli Parkı	Antalya	16.03.1972
14	Köprülü Kanyon Milli Parkı	Antalya	12.12.1973
15	Ilgaz Dağı Milli Parkı	Kastamonu	02.06.1976
16	Başkomutan Tarihi Milli Parkı	Afyonkarahisar	08.11.1981
17	Altındere Vadisi Milli Parkı	Trabzon	09.09.1987
18	Boğazköy-Alacahöyük Milli Parkı	Çorum	21.09.1988
19	Nemrut Dağı Milli Parkı	Adıyaman	07.12.1988
20	Beyşehir Gölü Milli Parkı	Konya	11.01.1993
21	Kazdağı Milli Parkı	Balıkesir	17.04.1994
22	Altınbeşik Mağarası Milli Parkı	Antalya	31.08.1994
23	Hatila Vadisi Milli Parkı	Artvin	31.08.1994
24	Karagöl-Sahara Milli Parkı	Artvin	31.08.1994
25	Kaçkar Dağları Milli Parkı	Rize	31.08.1994
26	Aladağlar Milli Parkı	Niğde	21.04.1995
27	Marmaris Milli Parkı	Muğla	08.03.1996
28	Saklıkent Milli Parkı	Antalya/Muğla	06.06.1996
29	Troya Tarihi Milli Parkı	Çanakkale	07.11.1996
30	Honaz Dağı Milli Parkı	Denizli	21.04.1998
31	Küre Dağları Milli Parkı	Kastamonu	07.07.2000
32	Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı	Kars	19.102004
33	Ağrı Dağı Milli Parkı	Ağrı	17.11.2004
34	Gala Gölü Milli Parkı	Edirne	05.03.2005
35	Sultan Sazlığı Milli Parkı	Kayseri	17.03.2006
36	Tek Tek Dağları Milli Parkı	Şanlıurfa	29.05.2007
37	İğneada Longoz Ormanları Milli Parkı	Kırklareli	13.11.2007
38	Yumurtalık Lagünü Milli Parkı	Adana	06.12.2008
39	Nene Hatun Tarihi Milli Parkı	Erzurum	06.06.2009
40	Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı	Ankara	08.02.2015
41	Kop Dağı Müdafaası Tarihi Milli Parkı	Bayburt	15.11.2016
42	Malazgirt Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı	Muş	17.03.2018
43	İstiklal Yolu Tarihi Milli Parkı	Kastamonu	02.11.2018
44	Botan Vadisi Milli Parkı	Siirt	15.08.2019

45	Hakkâri Cilo ve Sat Dağları Milli Parkı	Hakkâri	26.09.2020
46	Sarıçalı Dağı Milli Parkı	Ankara	28.10.2021
47	Derebucak Çamlık Mağaraları Milli Parkı	Konya	07.06.2022
48	Abant Gölü Milli Parkı	Bolu	10.06.2022

*Uludağ Milli Parkı 1961 yılından 19.01.2023 tarihine kadar milli park statüsü taşımaktaydı. Milli park içerisinde tek yetkili olan Tarım ve Orman Bakanlığı ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü'nün yetkileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ve Uludağ Alan Başkanlığı'na devredilerek Uludağ Milli Parkı milli park statüsünden çıkarılmıştır (BBC News Türkçe, 2023). Uludağ Milli Parkı'nın statüden çıkarılması ile Türkiye sınırları içerisindeki milli park sayısı 47'ye düşmüştür.

2.4. Çevre Bilinci

Çevre bilincinin farklı alanlar içerisinde yaygın bir şekilde kullanımı görülmektedir. Çevre eğitimi gibi bu kavram da içerisinde birçok amaca hizmet etmektedir. Bu bilince sahip olan bireyler, çevre sorunlarına karşı nasıl bir tutum ve davranış geliştirmesi gerektiğini bilen bireylerdir (Erten, 2004). Birbirinden farklı alanlarda çalışan bilim insanları, mesleklerinin gerektirdiği ayrı perspektiflerden ve uzmanlaştıkları alanların da etkisi ile çevre bilincinde farklı bakış açıları ortaya koymuşlardır (Atasoy, 2005). Çepel (1995) çevre bilincini insanların çevre ile dengeli bir biçimde çeşitli ilişkiler içerisinde bulunabilmesi için gerekli tüm tutum ve davranış biçimi olarak tanımlamıştır. Bazı filozoflar ise çevre bilincini çevre ve toplum ilişkilerinde sorunları ve çözümlerini yansıtan varsayımlar bütünü olarak tanımlamışlardır (Atasoy, 2005; Osyannikova, Guseva ve Yakovenko 1998).

Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere 3 farklı boyutu vardır. Bireyin tüm kişilik gelişimine ek olarak dış etkenler de çevre bilincinin oluşmasında rol oynar. Zaman zaman yaşanan doğal afetlerin insanların çevreye karşı daha fazla yakınlık hissetmelerine neden olduğu görülmektedir. Bu durum duygu yoğunluğu olarak nitelendirilebilir ancak aniden ortaya çıkan bu hassasiyetin çevre bilinci oluşmadan ve çevre hakkında yeterli farkındalığa ulaşmayan bireylerde kısa sürede kaybolduğu görülmektedir (Türküm, 1998).

Çevre farkındalık seviyesi, insanın çevreye olan duyarlılığını ve seviyesini belirtir (Atasoy, 2015). İnsanın sahip olduğu çevre bilinci seviyesi çevreye olan bakış açısına şekil vermektedir. Farkındalık insanın doğduğu yerden evrene kadar olan tüm coğrafyayı kapsamaktadır (Erol, 2016). Çevreye ilişkin farkındalığı pozitif yönde ilerleyen birisinin, çevre sorunlarındaki sebep/sonuç ilişkisini görüp bu duruma ilişkin yorumlayıcı ve tanımlayıcı bir perspektife sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda bireyler çevresini

korumaya, doğada halihazırda bulunan kaynakları makul kullanmaya yönelik çevre sorunlarına karşı tutum ve davranış becerilerini de desteklemelidir. (Erten, 2004). Bahsedilen sorumluluk duygusunun etkin bir şekilde oluşması için çevreye olan farkındalık ve bilinç bireylere olabildiğince erken yaşta verilmelidir (Ağbuğa, 2016). Çevre bilinci bireylere, çevreye ve çevre sorunlarına karşı farkındalık kazandırılarak algılama, belirleme ve tepki verme sürecini yönetmede etkilidir (Keleş, 2007). Uluslararası ya da ulusal seviyelerde gelişen politikalar, tavsiyeler ve yasal düzenlemelerin gerekli olduğu açıkça görülmektedir. Tüm bu düzenlemelerin çevre sorunlarının çözümü için etkin katkısı olsa da amaçlanan hedeflere ulaşabilmesi için çevre bilinci ile çevre duyarlılığının da geliştirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirlik, çevre bilincine bağlıdır. Sürdürülebilirlik olgusunun geliştirilmesinde eğitim kurumları, özellikle üniversiteler önemli bir yer tutmaktadır (Özdemirkol, 2020). Bu bağlamda çevre bilincindeki temel amaç, doğal çevreyi koruma ve çevreye olan duyarlılığı arttırmaktır. Ancak etkili bir çevre bilincinin kazanılması etkili bir çevre eğitimi ile mümkündür (Kahyaoğlu, 2009).

2.5. Çevre Eğitimi

İnsanlar yaşam standartlarını yüksek düzeylere çıkarabilmek adına gelişen teknolojiyi kullanarak içinde bulunduğu doğal çevreye karşı resmen bir mücadele vermektedir. Gelecek kuşakları her geçen gün daha büyük boyutlarda tehdit etmekte olan çevre sorunları gerçeği de insanların yaptığı mücadelelerin bir sonucu olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu sorunların gelecekte daha büyük boyutlara ulaşabileceği endişesi daima dile getirilmektedir. Bu tablonun gidişatını olumlu hale getirebilmek ancak ve ancak çevre eğitimi ile mümkündür. Çevre eğitiminin global olarak popülaritesi artmakla birlikte eğitim ve öğretimde de daha fazla üzerinde durulmaya başlanmıştır. Fakat bu durumun yeterli olduğundan bahsetmek mümkün değildir (Alım, 2006).

Çevre eğitimi, insanın çevreyi bozan tüm tutum ve davranışlarını değiştirme gerekçesi ile doğmuştur (Atasoy, 2006). Bu eğitim ile insanların tutum, davranış ve bilgilerinde çevreci düşüncenin pozitif yönde ilerlemesi çevre sorunların çözülmesini mümkün kılmaktadır. Çevre sorunlarının çözümü ancak bilinçli bireylerin yetiştirilmesi ile gerçekleşir (Demircioğlu, Demircioğlu ve Yadigaroğlu, 2015). Bu nedenle, çevre eğitiminin niteliği artarsa, insanlar doğal afetlerin azalmasına yönelik çalışmalar yapabilir ve doğayı daha iyi koruyabilirler (Prasetyo, 2022).

Çevre eğitimi, çevre sorunlarının gündemi meşgul etmesi ile yaşam koşullarının negatif yönde etkilenmesinin ardından dile gelmeye başlayan bir kavram olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda kavramın gelişimi ele alınırsa uluslararası alanda ilk kez 1948

yılında IUCN'nin Paris toplantısında kullanıldığı görülmektedir. Ancak çevre eğitimine dair farkındalığın, dünya genelinde yaygınlaşması UNESCO'nun 1968'de düzenlediği Paris Biyosfer Konferansı'nda sağlanmıştır. Eğitimin tüm seviyelerinde gerekli materyallerin geliştirilmesi gerektiğinden bahsedilmiş ve dünya genelinde koordinasyonu yapacak birimlerin kurulması gerektiği savunulmuştur (Palmer, 1998). Çevre eğitimi 1970'li yıllarda uluslararası boyutlarda daha fazla gündeme gelmiş ve mutlak çözümlerden biri olarak gösterilmeye başlanmıştır. Bahsedilen çözümlerin odak noktasının insan olduğu bilindiği için, insanları daha duyarlı hale getirmek çevre eğitimi ile mümkündür (Gülersoy vd. 2021; Özdemir, 2007). Söz konusu nedenler çok sayıda uluslararası toplantılara, bildirilere ve anlaşmalara sebep olmuştur (Baykal ve Baykal, 2008). 1972 yılında Stockholm'de gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı'nda çevre eğitiminin üzerinde durulmuştur. Konferans bir dönüm noktası özelliği taşımakla birlikte önemli bir belge statüsü de taşımaktadır (United Nation, 1972). 1972'de ulusal bir boyut kazanan çevre eğitimi 1975'te UNESCO Çevre Dairesi'ne üye 136 ülke içerisinde çevre eğitimi ile ilgili anket uygulanmıştır. Anketin içeriğinde çevre eğitimi için kaynakların değerlendirilmesi yer almaktadır (Ünal ve Dımışkı, 1999). Yine aynı yıl içerisinde Birleşmiş Milletler (BM), The United Nations Environment Programme (UNEP), UNESCO ve The Institute for European Environmental Policy (IEEP) başlatılmıştır. UNESCO'nun uluslararası çevre eğitimi programı 1975'te Belgrad'da düzenlenmiştir. Bu toplantının sonucu olarak Belgrade Charter (Belgrad Şartı) diye nitelendirilen çevre eğitiminin amaçlarıyla beraber yönlendirici ilkelerini içeren bildirge yayınlanmıştır (UNESCO, 1975). 1977 yılında ise Tiflis'te yapılan hükümet başkanlarının da katıldığı çevre eğitimi açısından oldukça önemli bu toplantıda, çevre eğitiminin en etkili yol olmasından ve stratejiler geliştirilmesinden bahsedilmiştir (Güler, 2007). Bu toplantıda çevre eğitiminin amaçları bilinç, bilgi, tutum, beceri ve katılım olarak verilmiştir (Ünal ve Dımışkı, 1999). 1987'de UNESCO ile UNEP iş birliğiyle Moskova'da "Uluslararası Çevre Eğitim ve Yetiştirme Kongresi" gerçekleştirilmiştir. BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun Brundtland Raporu yani "Ortak Geleceğimiz" olarak bilinen rapor sunulmuştur. Raporun bir bölümünde çevre sorunları arasında nüfus konusu üzerinde durulmuştur. İnsanları geliştirmeye yönelik eğitim ele alınmıştır. Raporda aynı zamanda birçok çevre sorununa çözümler için önerilerde bulunulmuş ve yasal düzenlemelerde eğitim boyutu özellikle vurgulanmıştır (United Nations, 1987). Nitekim Brundtland Raporu sürdürülebilir kalkınmanın getireceği başarıyı eğitime ve kamusal katılımlara bağlamaktadır (Miser, 2010). 1992 yılında ise Rio de Janeiro'da BM Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Burada sunulan ulusal raporda kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve katılımında yeterince başarı

sağlanamaması (Çevre Bakanlığı, 1991) ne yazık ki ülkemizde halihazırda bulunan çevre sorunlarının nedenleri arasında yer almaktadır. Kavramın gelişiminin ana köşe taşları olarak Stockholm, Belgrad ve Tiflis konferanslarının ön plana çıktığı görülmektedir. Yapılan tüm konferanslar ve toplantılar sayesinde çevre eğitiminin konumu ivme kazanmış ve önemi daha fazla anlaşılmıştır (Miser, 2010). Görüldüğü üzere çevre eğitiminin en önemli amacı çevreyi korumadaki çözümlerin bir parçası haline getirmek ve bu bağlamda çevre eğitimi için insanları harekete geçirmek için eğitmektir (Mubita, Milupi, Monde ve Simooya, 2022).

Türkiye'de çevre eğitimi çerçevesinde ilk göze çarpan girişim Çevre Müsteşarlığı'nın 1990'da UNESCO ile UNEP 'in katkıları ile düzenlediği çevre eğitimi semineridir. Seminer sonucu olarak "Çevre Eğitimi ve Öğretimi İçin Strateji ve Uygulama Planları Kararları" sunulmuştur. Seminerde insanlara doğal kaynakları koruma bilincinin kazandırılması ve çevre eğitiminin hayat boyunca devam etmesinin önemi vurgulanmıştır. 1991 yılında Çevre Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte 1. Çevre Şurası düzenlenmiş ve V. Komisyon Türkiye'de Çevre Eğitimi'ni ele almıştır. Fakat 2000'de İzmir'de toplanan IV. Çevre Şurası'nın çevre eğitim komisyonu öğretmen yetiştiren yükseköğretim programlarında çevre derslerinin zorunlu olarak yer almasını, tüm öğretmen ve kamu personeline çevre eğitiminin verilmesini ve halk eğitimi programlarının çevre eğitimini içinde barındıracak biçimde yeniden düzenlenmesini önermiştir (Sancar, 2005).

Türkiye'de öğretim programlarının yeniden yapılanması çevre eğitimi açısında önemli bir adım olarak kabul görmektedir. Fakat gelişmiş ülkelerin çevre eğitimine giderek daha fazla önem verdikleri dönemde çevre eğitimi uluslararası kabul görmüş durumda olmasına rağmen yeni düzenlemelere de ihtiyaç duyulmaktadır (Hadımoğulları, 2002).

2.6. Ekosistem ve Dağ Ekosistemi Kavramları

Ekosistem bir canlı topluluğunun içinde bulunduğu fiziksel ortamı içerisindeki biyolojik yaşam bütünlüğüdür (Alışkan, 2006; Begon, Harper ve Towsend, 1991). Başka bir deyişle canlı topluluğunun birbirleriyle olan ilişkileri olarak verilmektedir. Dünya üzerinde yaşayan canlılar var oldukları ilk günden itibaren birbirinden çok farklı yaşam ortamları meydana getirmişlerdir. Tüm bunlar minik bir su birikintisinden başlayarak gelişimine devam eden kurbağa larvalarına dair dar yaşam ortamlarından, denizlere sonrasında okyanuslara, tüm orman türlerine ve sonrasında dağlara varana kadar birbirinden farklılık gösteren devasa biyolojik sistemleri içerisinde barındırır. Bu yaşam mekanlarındaki canlı ve cansız her şey bu sistemin unsurlarını ve bütüne bakıldığında sistemin yapısını meydana getirmektedir (Alışkan, 2006; Kımmıns, 1992). Genel olarak biyotik ve abiyotik faktörler ekosistemleri

oluşturmaktadır. Sistem sınırları içinde birbirleri ile sürekli ilişki halindedir. Bu ilişki sonucunda ise ekosistemlerin kendisini sürdürebilen doğal sistem oldukları sonucu görülmektedir. Dünya üzerinde sınırlı yer koşullarına göre değişiklik gösteren farklı ekosistemler bulunur ve kapladıkları alanlar boyut olarak da farklılık gösterir. Ekosistem birimlerinin en büyüğü *biyom*dur. Biyomların içerisinde de değişiklik gösteren nitekim daha küçük boyutlara sahip ekosistemler bulunmaktadır ve bu alanlar *ekotop* olarak ifade edilmektedir (Alışkan, 2006; Çepel, 1983; Odum, 1971).

Ekosistem kavramı yerine zaman içerisinde mikrokosm, holosenoz, biyosistem ve biyojeosönoz kavramları kullanılmıştır (Tansley, 1935). Ekosistem kavramı ilk kez İngiliz botanikçi olan Arthur George Tansley tarafından bitki komünitesi ile ortamın etkileşimi açıklama amacı ile kullanılmıştır. Günümüzde ekosistem kavramı ise belirli bir bölgede yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde olan canlılarla cansız çevrenin oluşturduğu birim olarak kullanılmaktadır (Kocataş, 1992).

Belirtilen tanımlardan yola çıkılarak dağ ekosistemlerini açıklamak için *orobiyom* sözcüğünün kullanılması uygun bulunmuştur. Bu nedenle fizyografik (jeomorfolojik; yükselti, eğim gibi orografik koşullar) etkenlere dair tüm etkilerin ve karakteristiklerinin hâkim olduğu ekosistemlere *orobiyom* adı verilmiştir (Çepel, 1983). Yüksek bölgelerin ekosistemleri olarak da tanımlanan dağ ekosistemlerinin en büyük özelliği içerisinde birçok bitki ve hayvan çeşitliliğine sahip olması bulunmaktadır. Başka bir deyişle dağ ekosistemleri çok çeşitliliğe sahiptir. Dağ ekosistemlerini ormanlar, tarlalar ya da otlak alanlar gibi sınırlandırmak mümkün değildir (Çolak, 2001).

Bir ekosistemin işlerliği, ekosistem içerisinde bulunan türlerin kendi içlerinde birbirleri ile, diğer türlerle ve buna ek olarak kendileri ile etraflarındaki doğal çevre arasında bulunan dinamik ilişkiye dayanmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin uzun zaman içerisinde devamının sağlanması için sadece türlerin korunmasından ziyade ilişkiler tablosunun da korunması bu noktada çok büyük önem arz etmektedir (Gül, 2010; Pirot, Meynell ve Elder, 2000).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu araştırmanın ana konusu ile ilgili yapılan araştırmalar kısıtlı olmakla beraber mevcut yayınların içerikleri incelendiğinde dağ ekosistemleri, milli park ve çevre eğitimi kavramlarını beraber ele almadıkları görülmektedir.

Duman (1985) “Manisa Dağı (Spil Dağı) Milli Parkı’nın Flora ve Vejetasyonu Üzerine Bir Çalışma” isimli yüksek lisans tezinde Spil Dağı’nın endemik bitki türlerinden bahsetmiştir. Aynı zamanda dağın vejetasyonunu inceleyerek sınıflandırmaya çalışmıştır.

Karadeniz (1989) “Koruma ve Kullanım Kriterleri Açısından Uludağ Milli Parkı’nın İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinde etkin bir koruma için neyin kullanılacağına ya da neyin korunacağı hususunda doğru kararların alınması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışma sonucunda önemli önerilerde bulunulmuştur.

Ekinci (1991) “Türkiye’nin Milli Parkları” adlı yüksek lisans tezinde milli park üzerinde durmuş, ülkemizdeki milli parkların gelişimi, yasal düzenlemeleri ve mevzuatları incelemiştir. Ekinci ayrıca bu tezde Spil Dağı Milli Park’ı ile ilgili bilgilere de yer vermiştir.

Hepcan (1997) “Milli Parklarda Yöneyim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Parkı Örneğinde Bir Yöntem Araştırması” isimli doktora tezinde Türkiye’de milli park alanlarındaki yönetim planlaması süreci ile bu süreci etkileyebilecek olan sorunları Spil Dağı Milli Parkı örneğinde açıklamaya çalışmıştır.

Palmer (1998) “Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise” isimli kitabında çevre eğitimi ile ilgili detaylı bilgilere yer vermiştir. Çevre eğitiminin tarihsel gelişiminden, dünyadaki yayılışına kadar geniş bir perspektifte fikirler sunmuştur.

Blanco (2002) “An Educational Strategy for the Environmental in the National Park, System of Venezuela” adlı araştırma makalesinde korunan alanlarda çevre eğitiminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli politikaları ve temel kavramları açıklamıştır. Bu makalede aynı zamanda çevre eğitim programlarının ve korunan alanların hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilecek faaliyet alanlarının geliştirilmesine yön verebilecek ilkelerin özetine yer verilmiştir.

Ozaner (2002) “Milli Parklarda Çevre Eğitiminin Eko-Rehber Yetiştirilmesinde ve Eko Turizmin Yaygınlaştırılmasındaki Önemi” isimli makalesinde dünyada ve Türkiye’de milli park kavramı ve milli park eğitimi ile TÜBİTAK’ın öncülüğü ile başlatılan milli parklarda çevre eğitimine yer vermiştir. Yazar çalışmasında bazı milli parklarda yapılan bu eğitimlerin örneklerini incelemiştir.

Şat (2002) “Doğa Koruma ve Çevre Eğitimi Açısından Arboretumların İşlevleri ve Atatürk Arboretumu” isimli yüksek lisans tezinde ülkemizde ve dünyadaki arboretumları birbirleri ile kıyaslamıştır. Ayrıca yurt dışındaki gelişmiş arboretum ve botanik bahçeleri çevre eğitimi açısından incelenmiştir. Devamında çevre eğitimi konusunda Türkiye’deki ve dünyadaki çalışmalar değerlendirilmiş ve yapılması gerekenler hakkında öneri sunulmuştur.

Ozaner (2003) “Eko Turizm Etkinliklerinde ve Ekoloji Temelli Çevre Eğitiminde Coğrafyanın Önemi” adlı makalede ülkemizde TÜBİTAK koordinatörlüğünde 1999 ile 2003 yılları arasında gerçekleştirilen milli parklar içerisinde bilimsel temelli çevre eğitimleri çerçevesinde Coğrafya eğitmenlerinin katkılarının neler olacağı hakkında sıralama yapmıştır.

Erten (2004) “Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?” isimli makalesinde çevre sorunlarından bazılarına değinmiş bununla birlikte sorunların nedenlerine ve sonuçlarına dair bilgiler vermiştir. Ayrıca çevre eğitimi, çevre bilinci ve çevre bilincinin ülkemizdeki durumundan bahsetmiştir.

Ozaner (2004) “Türkiye’de Okul Dışı Çevre Eğitimi Ne Durumda Neler Yapılmalı?” isimli çalışmasında, gelişmiş ülkelerde çevre eğitimi, koruma altındaki alanların çevre eğitimindeki önemi ve milli parklar içerisinde verilen çevre eğitimi ile gerek örgün gerekse yaygın eğitimde çevre eğitiminin durumu hakkında incelemelere yer vermiştir.

Demirel (2005) “Doğa Koruma ve Milli Parklar” isimli kitabında korunan alanların tarihsel gelişimini, Türkiye’deki ve dünyadaki gelişimini ve bununla birlikte korunan alanların belirlenmesindeki etkenleri tüm kapsamlarıyla açıklamıştır. Yazar kitabında korunan alanların özellikleri, kurumların yaptıkları çalışmalardan da söz etmiştir.

Köksal (2005) “Yaygın Öğrenme Ortamları: Milli Parklarda Çevre Eğitimi Programı’na Katılanların Öğrenme ve Öğretim Hakkındaki Düşünceleri” konulu makalesinde milli park çevre eğitimi üzerine düşüncelerini ortaya koymuş ve katılımcıların milli parklar içerisinde öğrenme/öğretim hakkındaki düşüncelerini örgün öğretim çerçevesinde kıyaslayarak belirtmiştir. Yazar ayrıca doğal ortamda öğrenmenin önemini vurgulamıştır.

Alışkan (2006) “Dağ Ekosistemlerinin Önemi ve Planlama Kriterleri” başlıklı yüksek lisans tezinde dağ ekosistemlerinin özellikleri, ülkemizdeki dağ sistemleri ve ekolojik özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Karslıoğlu (2006) “Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nda Çevre Sorunları ve Sorunların Giderilmesi İçin Çevre Yönetim Sistemi” adlı yüksek lisans tezinde milli parkın maruz kaldığı ziyaret yoğunluğu sebebi ile artan çevre sorunlarını ele almıştır. Yazar bu sorunları azaltmaya ilişkin ve milli parkın tüm çevresel değerlerinin koruması çerçevesinde çevre yönetim sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Bununla birlikte milli parklardaki çevre sorunları ve kirliliğinin azaltılmasına ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Deniş (2007) “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yaşadıkları Çevrede Bulunan Milli Parklara Yönelik Tutumlarının Araştırılması (Isparta İli Örneği)” isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerinin milli parklara ilişkin tutumlarını incelemeyi hedeflemiştir.

Çetinkaya (2008) "Milli Parkların Bir Rekreasyon Alanı Olarak Düzenlenmesi ve Yönetilmesi; Bir Model Önerisi" başlıklı yüksek lisans tezinde milli parkların rekreasyon alanı olarak düzenlenmesinden bahsetmiştir. Yazar araştırmasında Termessos Milli Parkı'nın mevcut potansiyeli çerçevesinde mili park içerisinde gerçekleşebilecek rekreasyon aktivitelerini uzmanların düşüncelerine danışarak belirtmeye çalışmıştır.

Yaşar ve Şeremet (2008) "Türkiye'de Milli Park Eğitimi ve Milli Park Eğitimine İlişkin Bir Araştırma: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı" adlı çalışmalarında ülkemizdeki milli park eğitimini incelemişlerdir. Yazarlar doğayı, tarihi ve kültürü temel alan milli park eğitimi çalışmalarına katkı sunmaya çalışmışlardır.

Berns ve Simpson (2009) "Outdoor Recreation Participation and Environmental Concern: A Research Summary" adlı çalışmalarında geçmiş yıllarda oluşturulmuş rekreaktif etkinliklere yönelik sınıflandırmaları incelemişlerdir. Ayrıca faaliyetlere katılan insanların deneyimleri ile çevreye olan farklılıkları ve bağlılıklarının ilişkilerini irdelemişlerdir.

Güler (2009) "Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri" isimli makalesinde ekoloji temelli çevre eğitimine katılım sağlayan öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine olan etkilerini araştırmaya çalışmıştır.

Kalender (2010) "Türkiye'de Yapılan Doğa Eğitimlerinin Değerlendirilmesi (Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği)" adlı yüksek lisans tezinde, ülkemizde yapılan doğa eğitimlerinin genel bir değerlendirmesini sunmuş ve aynı zamanda doğa eğitimlerinin ilerlemesiyle birlikte içinde bulunulan durumu ve bu durumun eksiklerinin tespit edilmesini amaçlamıştır.

Karakaş (2010) "Öğretmenlerin Yaşadıkları Çevrede Bulunan Milli Parka İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Isparta, Denizli Örneği)" adlı yüksek lisans tezinde farklı milli parkların çevresinde bulunan okullarda görevini sürdüren öğretmenlerin milli parklara yönelik tutumlarını belirtmeyi hedeflemiş ve bu doğrultuda 3 farklı milli park çevresindeki okullarda toplam 167 öğretmenin görüşüne başvurmuştur.

Öztura (2010) "Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Spil Dağı Milli Parkı Ziyaretçilerinin Türkiye'de "Milli Park" Kavramı ve Eğitimi Üzerine Görüşleri" isimli yüksek lisans tezi içerisinde ülkemizde bulunan milli parklardan ve çalışmasında yer alan milli parklar hakkında geniş bilgiler vermiştir. Yazar ayrıca milli parklara gelen ziyaretçilerin milli park kavramı ve eğitimi üzerinde görüşlerini irdelemeye çalışmış ve milli park kavramı, milli park eğitimleri hakkında bilgiler vermiştir.

Thapa (2010) "The Mediation Effect of Outdoor Recreation Participation On Environmental Attitudes-Behavior" adlı araştırma makalesinde insanların zaman içerisinde açık alan rekreaktif etkinliklerine daha çok katılım gösterdiklerini belirtmiş ve kişilerin

ekolojik tutum ve davranışları arasındaki ilişkileriyle rekreaktif etkinliklerin ekolojik tutum ve davranış arasında herhangi bir köprü görevi görüp görmediğini araştırmıştır.

Meydan, Bozyiğit ve Karakurt (2012) "Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi Projelerinin Katılımcı Beklentilerini Karşılama Düzeyleri" isimli çalışmalarında farklı disiplinlerdeki lisansüstü öğrencileri, araştırma görevlileri ve öğretmenlere ekoloji vizyonu vermek, doğayı öğretebilmek amacıyla doğa eğitimleri projelerinin önemi üzerinde durulmuştur.

Chiu, Lee ve Chen (2014) "Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Exploring the Role of Destination Image and Value Perception" adlı çalışmalarında Güney Tayvan'daki ekolojik bir alanda turistlerin çevreye karşı duyarlı davranış biçimlerinin şekillendirilmesini aktivite bağlılığı değişkenliği ile ölçmeyi hedeflemişlerdir.

Demir ve Yalçın (2014) "Türkiye'de Çevre Eğitimi" adlı makalelerinde çevre eğitimini tüm yönleri incelemiş, yeterli bir çevre eğitimi için öncelikle bireylere çevre bilinci kazandırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ülkemizdeki çevre eğitiminin durumunu, eksik yönlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve çözüm önerilerini farklı bir bakış açısı ile ortaya koymuşlardır. Makalede bu amaçla ilköğretim ile ortaöğretim içerisindeki ders programlarının çevre ile ilgili kazanımları belirtilmiş ve çevre eğitimi açısından değerlendirilmiştir.

Durukan (2016) "Spil Dağı Milli Parkı'nın Turizm Coğrafyası" isimli yüksek lisans tezinde Spil Dağı Milli Parkı'nı turizm coğrafyası bakımından incelemeye çalışmıştır. Araştırmada Spil Dağı Milli Parkı'nın turizm potansiyeli belirtilerek hali hazırda bulunan doğal kaynakların koruma ve kullanma ilkelerine uygun olarak dağın ekosistemlerine ve canlılarına zarar vermeden doğal yapısını korumayı esas alarak değerlendirme amaçlanmıştır.

Kocalar (2016) tarafından kaleme alınan "Ekolojik Farkındalığın Arttırılmasında Milli Parkların Rolüne İlişkin Öğrenci Görüşleri" adlı makalede öğrenci görüşlerine dayanarak milli parkların ekolojik farkındalığın oluşmasında kayda değer etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca milli parklara öğretim müfredatı içerisinde yeterince yer verilmediği belirtilerek söz konusu eksikliğin ivedilikle giderilmesi gereğinden bahsedilmiştir. Yine bu çalışmada milli parkların çevreyle ilgili farkındalığın artmasında etkili olabileceği vurgulanmıştır.

Koçan (2016) "Doğanın Hissettirdikleri: Liseliler Doğa Eğitiminden Yansımalar" başlıklı araştırma makalesinde artan çevre sorunlarına karşı koruma çerçevesinde yasal düzenlemelere ek olarak kişilerin bilinçlendirilmesi ve doğaya karşı sorumluluklarının artırılması gerektiği vurgulanarak TÜBİTAK tarafından desteklenen ve lise öğrencilerine yönelik olan bir doğa eğitimi yapılmıştır.

Koday ve Kaymaz (2017) "Çevre, Eğitim ve Milli Parkların Önemi" isimli makalelerinde Türkiye'deki milli parklar hakkında genel olarak bilgi vermişler ve milli parkların çevre eğitimindeki önemini açıklamışlardır. Makalede küçük yaştan itibaren ilerleyen yaşlara kadar verimli bir çevre eğitimi verilmesinin, bu konuda yeterli algının oluşturulması ve durumun zaman içerisinde tekrar edilmesi çerçevesinde bulunduğumuz doğal çevrenin geleceği hakkında çevre bilincin oluşmasında büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

Başar ve Yücel (2019) "Manisa-Spil Dağı'ndaki Biyolojik Çeşitliliği Korumanın Ekonomik Değerinin Belirlenmesi" isimli makalelerinde Ege Bölgesi sınırları içerisinde sanayileşme ile kentleşmenin etkilerinin giderek artmasından dolayı Manisa'da önemli bir yeri olan Spil Dağı Milli Parkı'nı çalışma alanı olarak belirlemişlerdir. Özetle bu çalışmada Spil Dağı çevresinde biyoçeşitliliğin korunması ve bunun dağ çevresinde yaşamakta olan insanlarca önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Demirözer (2019) "Spil Dağı Milli Parkı'nda (Manisa) Kültürel Ekoloji: Ayvacık Köyü Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinde, milli park içerisinde bulunan Ayvacık Köyü'nün Spil Dağı'nın milli park statüsü kazanmadan öncesi ve sonrasındaki süreç içerisinde yerel kullanımındaki değişikliklerin köy halkını nasıl etkilediğini incelemiştir.

Karaçar (2019) "Ilgaz Dağı Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Çevreye Yönelik Tutumları" adlı makalede rekreatif faaliyetlere katılım gösteren bireylerin çevre tutumlarını araştırmayı hedeflemiştir. Yazar ayrıca ziyaretçilerin çevre tutumlarını eğitim ile ilişkilendirilmiştir.

Demirkaya vd. (2020) "An Investigation of Prospective Teachers" attitudes towards national parks and views on ecology-based environmental education" isimli çalışmalarında öğretmen adaylarının gelecekte milli parklara yönelik tutumlarının ve özellikle ekoloji temelli çevre eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçlamışlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu araştırmada dağ ekosistemlerinin çevre eğitimi açısından nasıl değerlendirildiğini tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizi ile görüşme yöntemlerine başvurulmuştur. İki basamaktan oluşan araştırmanın ilk basamağını betimsel içerik analizi oluşturmaktadır. Bu yöntemde seçilen konu üzerinde yapılan çalışmaları çeşitli açılardan ele alıp eğilimleri ve araştırma sonuçlarını kapsamlı şekilde değerlendiren sistematik çalışmalar esastır (Sözbilir, Kutu ve Yaşar, 2012). Araştırmanın ikinci basamağını ise yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturmaktadır. Bu yönteme göre araştırmanın amacına uygun hazırlanmış açık uçlu sorularla verilerin toplanma biçimini belli eden ve görüşme esnasında görüşmeyi yapan araştırmacıya detaylı bilgi toplama olanağını veren esnek bir araştırma tekniğidir (Karasar, 2009).

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırmada kullanılacak bilgileri toplamak için başvurulan tekniklerin ilk basamağını oluşturan betimsel içerik analizi yönteminin evrenini; çevre, milli park, ekosistem/dağ ekosistemleri ve çevre eğitimi konularını kapsayan makaleler, tezler, kitaplar ve anlaşmalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın ikinci basamağında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin evren ve örneklemini ise 2023 yılı kış ve ilkbahar ayları içerisinde Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nda bulunan ziyaretçiler oluşturmaktadır. Ziyaretçiler arasından rastgele seçilen ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 23 milli park ziyaretçisi araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ziyaretçilerin demografik bilgiler Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2

Araştırmaya katılan milli park ziyaretçilerinin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Frekans (N)
Kadın	11
Erkek	12
Toplam	23

Tablo 3

Araştırmaya katılan milli park ziyaretçilerinin meslek dağılımları

Meslekler	N	Yüzde (%)
Avukat	2	8,69
Ev hanımı	2	8,69
Öğretmen	2	8,69
Hemşire	2	8,69
Depo sorumlusu	1	4,34
Turizmci	1	4,34
Çiftçi	1	4,34
Hasta bakıcı	1	4,34
Müşteri temsilcisi	1	4,34
Gıda teknikeri	1	4,34
Kuyumcu	1	4,34
Kasiyer	1	4,34
Tekstil çalışanı	1	4,34
İç mimar	1	4,34
Mühendis	1	4,34
Arkeolog	1	4,34
Yönetici asistanı	1	4,34
Grafik tasarımcı	1	4,34
Bekçi	1	4,34

Araştırmaya %8,69 oranında en çok katılım sağlayan meslekler avukat, ev hanımı, öğretmen ve hemşire grubudur. Diğer tüm meslekler %4,34 katılım oranına sahiptir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Araştırmanın sonucuna ulaşabilmek için gerekli bilgilerin toplanmasında, çalışmanın teorik bilgi kısmına katkıda bulunmak amacıyla ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmını desteklemek için ise yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak verilerin toplanması gerçekleşmiştir. Yapılan görüşme sorularında açık uçlu sorular araştırmanın amacını destekleyecek biçimde belirlenip çevre eğitimi uzmanlarının da görüşlerine başvurarak gerekli olan düzenlemeler yapılmıştır. Uzmanlar tarafından belirtilen bu görüşlerin de dikkate alınması ile son halini alan on adet açık uçlu soru görüşme formuna eklenmiştir. Milli park ziyaretçileri ile yapılan görüşmelerin tamamı Spil (Manisa) Dağı içerisinde yüz yüze gerçekleştirilmiş ve her görüşme olası durumlara yönelik ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ziyaretçilerden üçü görüşme sırasında ses kaydına izin vermeyip yazılı olarak görüşleri alınmıştır. Görüşme formunda bulunan on soru sırası ile aşağıda verilmiştir:

1. Milli park kavramı size neleri çağrıştırıyor? Kısaca açıklar mısınız?
2. Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı dışında daha önce hangi milli parkları ziyaret ettiniz? İzlenimleriniz nelerdir?
3. Milli parkları ziyaret etme amacınız nedir? Sizce ülkemizde bu doğal kaynakların değer ve önemi, topluma nasıl daha iyi tanıtılabilir?
4. Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı biyoçeşitliliği ve endemik türleri hakkında neler biliyorsunuz?
5. Sizce milli parklarda uygulanan ziyaretçi kuralları ve ilgili yasal mevzuatlar, dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir korunmasında nasıl bir rol oynuyor? Kısaca görüşlerinizi açıklar mısınız?
6. Spil Dağı Milli Parkı'nda uygulanan koruma yöntemlerini dikkate aldığınızda dağ ekosistemlerinin korunmasına yönelik sizin önerileriniz nelerdir?
7. Milli Parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına, temel eğitimden itibaren öğrenim hayatınızda nasıl yer verildi? Eğitim hayatınızda milli parklar ve dağ ekosistem kavramlarına ilişkin ne tür bilgiler aklınızda kaldı?
8. Eğitim hayatınızda aldığınız çevre eğitiminin niteliğini nasıl değerlendirirsiniz? Kısaca açıklar mısınız?
9. Sizce çevre eğitimi ile milli parklar ve dağ ekosistemleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
10. Dağ ekosistemlerinde yer alan hangi unsurlar çevre eğitiminde kullanılabilir?

3.4. Verilerin Analizi

Betimsel içerik analizi çalışmalarında öncelikli olarak hangi husus çerçevesinde araştırma yapılacağına karar verilip sonrasında seçilen konuya ait olmak üzere literatür taramasına başvurulup, araştırmaya alınacak çalışmalar bir yerde toplanır. Literatür taraması, ulusal veya uluslararası üniversite kütüphaneleri ve tez merkezleri gibi veri tabanlarından ayrıntılı arama yöntemleri kullanılarak yapılmaktadır. Veri tabanlarında ayrıntılı arama yaparken ise anahtar kelimelere başvurulur (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021).

Araştırmanın ilk etabında belirlenen konu doğrultusunda çevre, çevre eğitimi, milli parklar, dağ ekosistemleri ve Spil Dağı Milli Parkı şeklinde ana başlıklar oluşturularak, "YÖK Tez Arşivi", "Google Scholar", "BBC News Türkçe", "World Resources Institute", "UNESCO", "T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı", "Resmî Gazete", "Manisa Valiliği", "İzmir Orman Genel Müdürlüğü", "Academia", "Turcademy" ve "ResearchGate" veri tabanları

üzerinden yayımlanmış veya yayımlanmamış tüm kaynakların taranması ile bulgulara ulaşılmıştır. Literatür taramasının yapılması ile elde edilen veriler başlıklar altında toplanarak özet şeklinde verilmiştir.

Araştırmanın ikinci etabında yüz yüze yapılan görüşmeler veri analiz aşamalarına göre analiz edilmiştir. Strauss ve Corbin (1990) nitel veri analizi sürecinde "kodlama" yöntemini geliştirmişlerdir. Bu yöntem içerisinde araştırmacı verilerin karmaşasından uzaklaşmak için birbiri ile ilişkili kavramları veya söylemleri gruplandırarak çeşitli kategoriler oluşturmaktadır. Bu şekilde analizi gerçekleşecek verilerin birim sayısı da aza indirgenmiş olmaktadır.

Yapılan görüşmeler, ses kaydı ile kayıt altına alınıp sonrasında bilgisayar üzerinde yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen veriler kodlama yöntemine uygun bir şekilde analiz edilmiştir. Milli park içerisinde bulunan ziyaretçilerden gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden kadın ziyaretçilere ZK, erkek ziyaretçilere ise ZE şeklinde kodlama yapılmıştır. Bu kodlamalar gerçekleştirilen görüşme sırasına göre yapılmıştır. Ziyaretçilerin görüşleri kodlanarak tablolar üzerinde frekansları ile gösterilmiş olup bazılarının görüşleri ise aynen belirtilmiştir.

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Yıldırım ve Şimşek (2008) nitel araştırmaların geçerliğini, araştırmacının tamamen objektif bir biçimde konuyu araştırması ve elde ettiği verileri doğru bir şekilde sunması şeklinde açıklanmaktadır. Yapılan bu çalışmada ilk olarak amaç belirlenmiş olup sonrasında amaca uygun ana problem ve alt problemler oluşturulmuştur. Bu kapsamda veriler toplanmıştır. Araştırmanın yarı yapılandırılmış görüşmelerinin iç geçerliğini sağlayabilmek amacıyla ziyaretçilere sorulması planlanan sorular 6 uzmana gönderilerek belirttikleri görüşler doğrultusunda görüşme sorularının son haline ulaşılmış ve görüşme formuna eklenmiştir.

Araştırmanın iç güvenirliğini sağlamak amacıyla literatür taramasından elde edilen bulgular açıkça belirtilerek başlıklar oluştukça uzman görüşüne başvurulup gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Milli park ziyaretçileri ile yapılan görüşmeler telefon ve ses kayıt cihazı yardımıyla toplanmış olup veri kaybının önüne geçilmiştir. Dış güvenirliği sağlamak için ise elde edilen bulgular, daha önce bu alanda yapılan en yakın çalışmaların sonuçları ile tartışma bölümünde karşılaştırılmıştır.

3.6. Araştırmacının Rolü

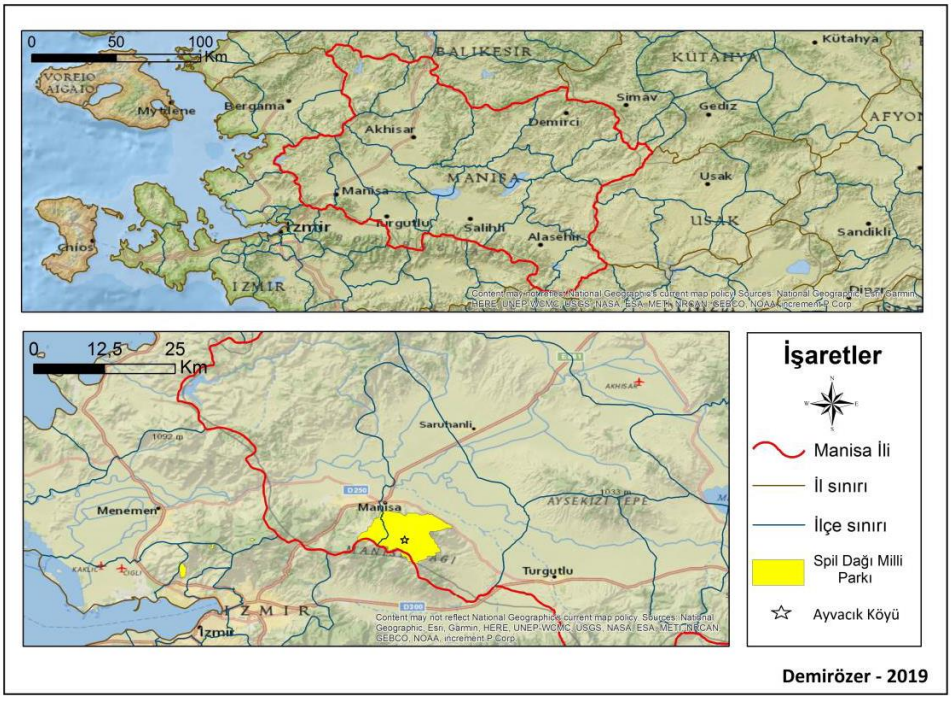
Araştırmacı amacı ve ana problemi belirleyerek bu doğrultuda literatür taraması yapmıştır. Literatür taramasından sonra Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı ziyaretçileri ile yapılacak görüşme sorularını belirlemiş ve belirli zamanlar içerisinde Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nı ziyaret ederek gönüllü katılımcılar ile görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Görüşmelerden alınan sonuçlarda betimsel içerik analizi ile değerlendirilerek bulgulara ulaşılmıştır. Bulgular kısmında Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nın görsellerine yer verebilmek adına araştırmacı tarafından çeşitli bölgelerden fotoğraflar çekilerek araştırmaya eklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu kısımda 6 alt problem çerçevesinde araştırmanın bulgularına detaylı şekilde yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular: Dağ Ekosistemleri Açısından Spil (Manisa) Dağı'nın Özellikleri

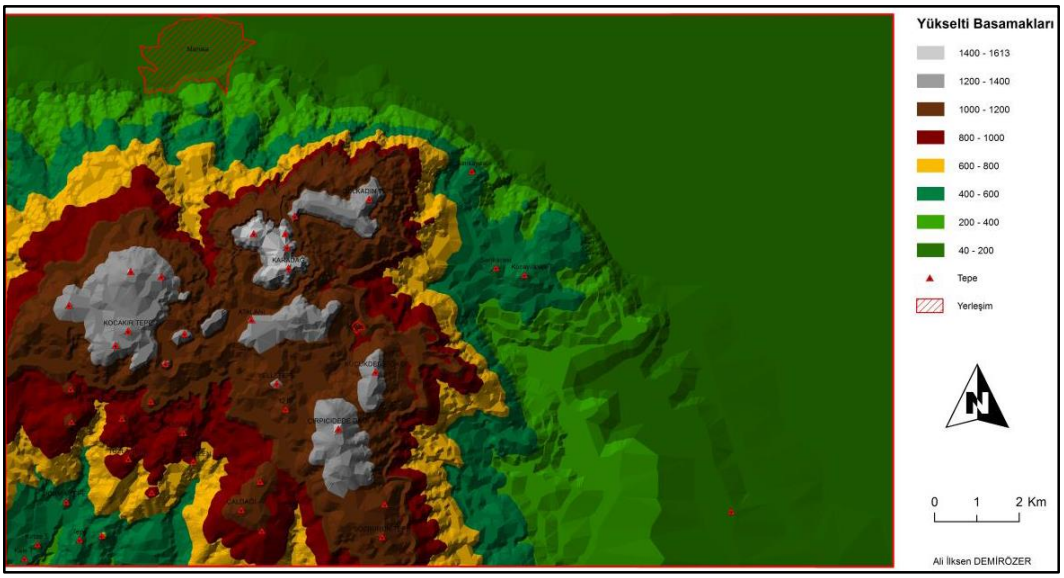

Şekil 1. Spil Dağı Milli Parkı konum haritası (Demirözer, 2019).

4.1.1. Genel Özellikleri

Spil (Manisa) Dağı, Manisa merkezden kuzey yolunu devam ederek 24 km, İzmir merkezinden ise güney yolunu takip ederek ise 41 km uzaklıktadır. Kıyı Ege Bölgesi'nde Manisa Ovası, Kemalpaşa Ovası ile İzmir Körfezi arasında bulunan dağlık alanda yer alan önemli doğa alanıdır. Kuzeyinde ve doğusunda Gediz Ovası, güneyinde Kemalpaşa Ovası yer alan Spil Dağı, bu ovalar arasında doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Alanın güneybatı sınırını Kemalpaşa Deresi, batı sınırını ise Yamanlar Dağı oluşturmaktadır. Milli parkın sınırları içerisinde olan tek yerleşim alanı Ayvacık Köyü'dür. Ülkemizdeki milli park sınırları içerisinde tek yerleşim yerine ev sahipliği yapması Spil Dağı Milli Parkı'nın değerli bir özelliğidir. Bununla birlikte güneyden ve doğudan, Manisa ilinin Şehzadeler ilçesinde bulunan

Sancaklıkayadibi, Sancaklıçeşmebaşı, Yukarıçobanisa mahalleleri, kuzeyden ve batıdan Manisa'nın Yunusemre ilçesinde bulunan Karakoca ve Turgutalp mahalleleri, güneybatıdan ise İzmir ilinin Kemalpaşa ilçesinde bulunan Beşpınar mahallesi ile yakın olup sınırlardan komşusudur (Yasak ve Durukan, 2017) (Şekil 1). Alan Gediz Ovası'nın 60 metrelik seviyesinden başlayarak 3 kilometre içerisinde dağın en yüksek noktası olan 1517 metre ile Karadağ Tepesi'ne kadar ulaşmaktadır. Ayrıca milli parkın kuzeydoğusunda dik yamaçlar yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Spil Dağı ve çevresinin topoğrafya haritası (Demirözer, 2019).

Şekil 3. Spil Dağı Milli Parkı jeolojik ve jeomorfolojik açılardan çeşitlilik arz etmektedir (Orijinal).

Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı sahip olduğu jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri, dağ sporlarına uygunluğu, arkeolojik ve mitolojik yapıya sahip olması, zengin flora ve endemik türlerin varlığı ve manzara güzellikleri sebebi ile 22.04.1968'de 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 25. maddesine istinaden Orman Genel Müdürlüğü'nün teklifi ve Tarım Bakanlığı onayı ile milli park ilan edilmiş ve ülkemizdeki yedinci milli park olarak yerini almıştır. Milli park ilk ilan edildiğinde 5505 hektarlık alana sahip iken sınırlarda meydana gelen değişiklikler sebebi ile alan 6860 hektara ulaşmıştır (Şekil 3 ve Şekil 6).

Milli parkı çevreleyen farklı karayolları da bulunmaktadır. Bunlar; kuzey tarafında İzmir-İstanbul, güney tarafında İzmir-Ankara ve doğu tarafında ise Manisa-Turgutlu devlet karayollarıdır. Milli parkın rekreasyonel olarak kullanım merkezi olan Atalanı tarafına farklı yollar ile ulaşmak mümkündür. Manisa şehir merkezinden ve İzmir-Ankara yolu üzerinden Sütçüler Köyü'nü geçtikten sonra Beşpınar Köyü üzerinden 17 kilometrelik stabilize ve ham orman yolu aracılığıyla ve Turgutlu tarafından gelen karayolunu takiben Gökçeler köyü üzerinden Atalanı'na ulaşım mümkündür. Atalanı'ndan milli park içerisinde dolaşımı

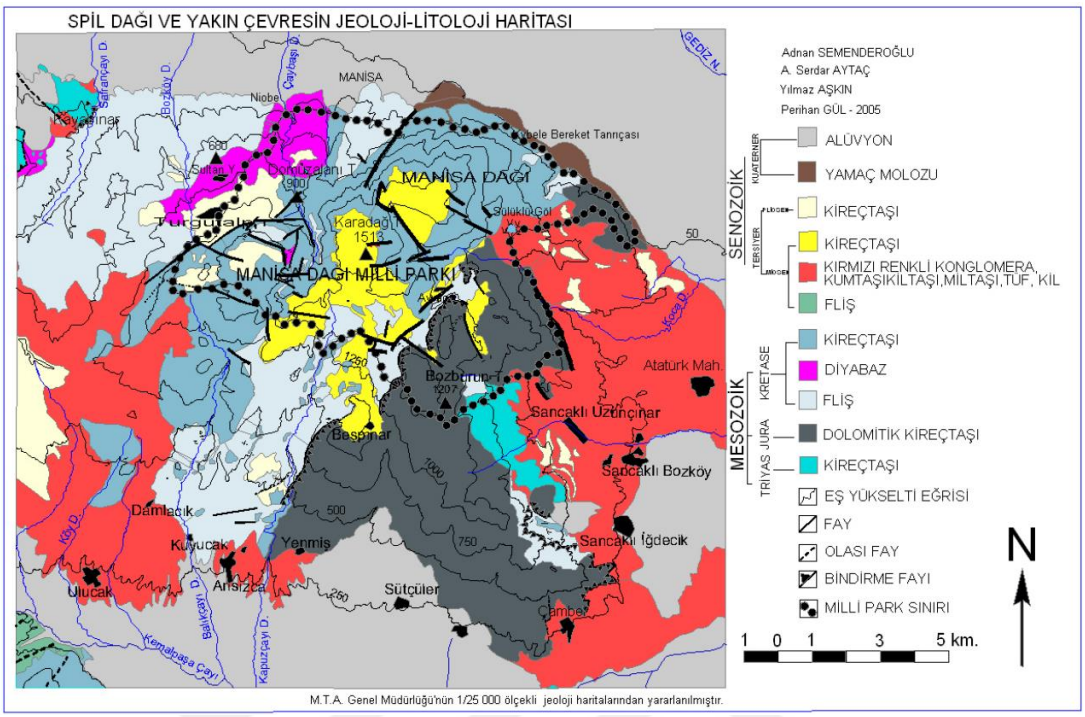
sağlayan birçok patika yol ve çakıllı kumlarla stabilize edilmiş yol da bulunmaktadır. Patika yollar mevsimlerin değişmelerine bağlı olarak milli park içerisinde serbest dolaşma imkânı sunmaktadır (Şekil 4 ve 5).

Şekil 4. Spil Dağı Milli Parkı'na giderken asfalt yol ile stabilize yolun birleşimi (Orijinal).

Şekil 5. Milli park içerisinde ulaşımı sağlayan yollardan bir görünüm (Orijinal).

Şekil 6. Spil Dağı Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Jeoloji-Litoloji Haritası (Semenderoğlu vd., 2005).

4.1.2. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri

Anadolu'nun batı kesimlerinde gerçekleşen jeolojik gelişimler nedeniyle arazinin arızalı ve karstik biçimler bakımından oldukça zengin olmasına neden olmuştur.

Günümüzden 251 milyon yıl önce başlayıp 66 milyon yıl öncesine dayanan ikinci zaman (Mezozoik) diliminde denizin bir parçası olan ve Spil Dağı Milli Parkı'nı da kapsayan bu alan, üçüncü zaman (Tersiyer) diliminde su altı seviyesinde kalan tortul ve volkanik elementlerin sıkışmasıyla kıvrılıp yükselmesi ile dağ oluşumuna neden olmuştur. Dağın yükselmesi uzun süreçte devam ederek ova ortasında kitle halinde kalmıştır fakat Karadağ'ın yükselmesinin durmaması keskin faylarla ana kütleden ayrılıp, dik yamaçlar oluşturmuştur (Hepcan, 1997). Milli park içerisinde çeşitli jeolojik yapı ile ilgili birçok kaynak değer görülmüştür. Metamorfik, magmatik ve tortul kayalar, kuvars ve kalsit kristaller bunlardan bazılarıdır (Semenderoğlu, Aytaç, Aşkın ve Gül, 2005; Şekil 6).

Spil Dağı aniden yükselmiş bir kütledir ve söz konusu kütle 3 kilometre gibi kısa bir yatay mesafede 1517 metreye ulaşmaktadır. Neotektonik hareketler Spil Dağı kütlesi ile bu dağı çevreleyen alanların şekillenmesinde etkili olmuştur.

Bunlara ek olarak Spil Dağı Milli Parkı içerisinde yer alan arazilerin azımsanmayacak kadar büyük kısmı toprak kaymalarına maruz kalmış ve verimsiz toprakların varlığına neden olmuştur.

4.1.3. İklim, Bitki Örtüsü, Fauna ve Flora Özellikleri

Spil Dağı Milli Parkı kış ayları yağışlı ve ılık, yaz ayları ise sıcak ve kurak geçmekle beraber Akdeniz-Karasal geçiş iklimine sahiptir. Aynı zamanda dağın yüksek kesimlerinde kış mevsiminde yer yer kar yağışı görünmektedir. Manisa ili mevsim sıcaklıkları ise Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nün Manisa meteoroloji istasyonunda gösterilen 1930-2021 yılları arasında ölçülen (71 rakımlı) verilere göre, yıllık; ortalama sıcaklık 16.9 ℃, en yüksek sıcaklık 22.9 ℃, ortalama en düşük sıcaklık ise 11 ℃'dir. Yıl içerisinde; en düşük sıcaklık Ocak ayında 3 ℃, en yüksek sıcaklık ise 34.9 ℃ ile Temmuz ve Ağustos aylarında olduğu saptanmıştır. 1930-2021 yılları arasında görülen en yüksek sıcaklık 45.5 ℃ 25.07.2007 tarihinde ve en düşük sıcaklık -17.5 ℃ ile 04.01.1942 tarihinde görülmüştür. Bölgede ortalama yağışlı gün sayısı 83,7 gün olarak belirtilmiştir. Yıllık yağış miktarı ortalaması 747.3 mm'dir. Spil Dağı Milli Parkı'nda genellikle rakımın 500 metre ve üzerinde olan kısımlarında kış mevsiminde ara ara kar yağışları görülmektir. Kışın kalın kar kütleleri görülse de bu kar örtüsünün kalış süreci çok uzun değildir.

Milli parkın bulunduğu konum göz önünde bulunduğunda floristik bakımdan Ege Bölgesi'nin değerli dağlarından biri olduğu görülmektedir. Konum olarak Akdeniz Fitocoğrafya Bölgesi içerisinde yer almaktadır (Duman, 1985). Flora bakımından zengin olması alanın topografik yapısının (yükselti, eğim, bakı vb.) farklılıkları ve barındırdığı kalkerli yapısı da çeşitliliğe katkı sağlamıştır.

Ağaç, çalı ve ot türlerinde yükseltilerin değişmesiyle farklılaştıkları görülmektedir. Bu farklılaşma içerisinde ağaç türlerinde 700-800 metreye kadar *Pinus brutia* (Kızılçam) kendini göstermektedir. 1000 metre sonrasında *Pinus nigra* (Karaçam) bulunduğu görülmektedir. Geçiş kuşağında bulunan tek tür *Quercus cerris* (Saçlı Meşe) olarak gözlemlenmiş ve bu durum İzmir Orman Bölge Genel Müdürlüğü tarafınca yapılan Spil Dağı Milli Parkı Amenajman Planı'nda bildirilmiştir. Çalı formunda ise genellikle maki ve yalancı maki türleri dikkat çekmektedir. Ot formunda ise Euphorbia cinsine ait Sütleğen türleri, *Polypodiopsida* sınıfına ait olan Eğreltiler öne çıkmaktadır. Çiçekli bitki türlerinde ise Gül, Papatya, Sümbül, Çiğdem, Böğürtlen ve Menekşeler görülmektedir (İzmir Orman Bölge Genel Müdürlüğü, 1970). Milli park sayısı azımsanmayacak kadar çok olan endemik türler ile önemli bir değer taşımaktadır. Bunlardan en ünlüsü şüphesiz Manisa'nın adı ile bütünleşmiş olan Manisa Lalesi' dir *(Tulipa orphidea)* (Manisa Valiliği, 2012). Bölgede anlatılan rivayete

göre Lale Devri lalelerinin Manisa'dan götürüldüğü söylenmektedir. Manisa Lalesi Spil Dağı Milli Parkı içerisinde 1250 rakımda gölet yakınlarında kendiliğinden yetişmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Manisa Lalesi'nin doğal yetişme alanından bir görünüm (Orijinal).

Spil Dağı Milli Parkı'nda bulunan ailelere göre endemik tür sayıları Tablo 4'te verilmiştir. Endemik bitki türleri genel olarak Kızılbel Kanyonu, Seyir Tepesi, Güvercinkaya yakınları ve Işık Deresi yakınlarında yayılmış durumdadır. Ayrıca milli park sınırları içerisinde en çok takson içeren aileler arasında Papatyagiller *(Compositae)* (80), Baklagiller *(Legumunosae)* (72), Ballıbabagiller *(Labiatae)* (43) listenin başında gelmektedir. Bu bölgedeki sadeleştirilmiş flora listesi Tablo 4'te verilmiştir (Hepcan, 1997). Fakat sonraki yıllarında milli parkta gerçekleştirilen gözlemler sonucunda, endemik tür sayısının tablodaki rakamın altında kaldığı görülmüştür (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2019).

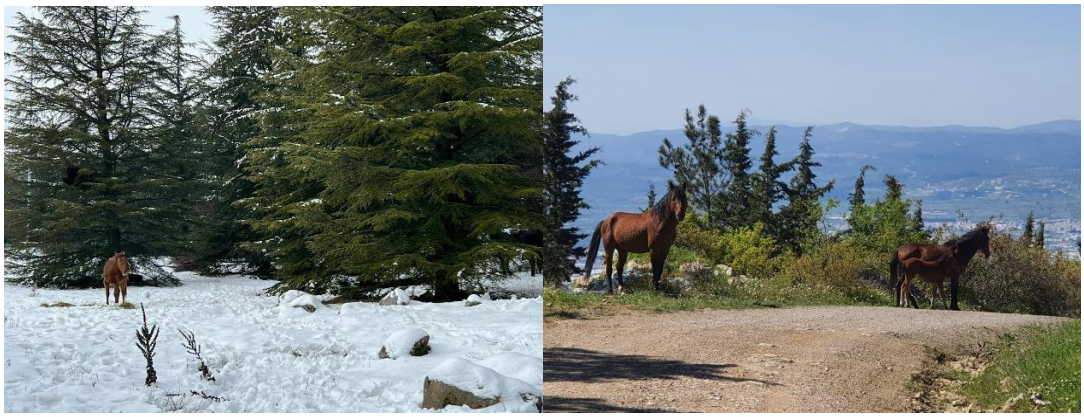
Tablo 4

Spil Dağı Milli Parkı'nın Florası

AİLE ADI	CİNS SAYISI	TÜR SAYISI	ENDEMİK SAYISI
Ranunculaceae (Düğünçiçeğigiller)	6	13	1
Illecebraceae (Kırıkotugiller)	2	2	1
Guttiferae	1	6	1
Rutaceae (Sedef otugiller)	2	2	1
Rosaceae (Gülgiller)	15	24	1
Crassulaceae (Damkoruğugiller)	3	9	1
Dipsaceae (Tarak otugiller)	3	5	1
Oleaceae (Zeytingiller)	4	5	1
Plumbaginaceae (Kardikenigiller)	3	5	1
Euphorbiaceae (Sütleğengiller)	2	3	1
Cruciferae (Turpgiller)	25	41	2
Campanulaceae (Çan çiçeğigiller)	3	6	2
Liliaceae (Zambakgiller)	7	17	2
Boraginaceae (Hodangiller)	11	18	3

Rubiaceae (Kökboyasıgiller)	6	16	5
Leguminosae (Baklagiller)	26	72	6
Scrophulariaceae (Sıraca otugiller)	7	17	6
Umbelliferae (Maydanozgiller)	22	31	8
Asreraceae/Compositae (Papatyagiller)	45	80	10
Caryophyllaceae (Karanfilgiller)	12	33	11
Labiatae (Ballıbabagiller)	22	43	12
TOPLAM	**227**	**448**	**77**

Spil Dağı Milli Parkı'nın faunası, flora özellikleri kadar zengin olmasa da azımsanmayacak bir öneme sahiptir. 1980'den günümüze çeşitlilik gösteren bazı türlerin nesilleri tükenmiş ya da tehlike altındadır. Bölgede ya da milli park yakınlarında yaşamakta olan yerel halk ile yapılan görüşmeler sonucunda yaban kedisi, ayı, karaca, sülün gibi türlere günümüzde nadiren rastlanıldığı ya da hiç rastlanılmadığı iletilmiştir. En fazla görünen hayvanlar arasında Yılkı Atları *(Equus caballus)*, Tavşan *(Lepus europeus)*, Çakal *(Canis aureus)*, Domuz *(Sus scrofa)*, Tilki *(Vulpes vulpes)*, Porsuk *(Melis melis)*, Tarla Sincabı *(Citellus citellus)*, Oklu Kirpi *(Hystrix indica)*, Gelincik *(Mustela nivalis)*, Ağaç Sansarı *(Martes martes)* yer almaktadır. Bu hayvanların milli park içerisinde görülmesinin mümkün olduğu sahalar genellikle ormanlık alanlar, çalılıklar, tarla yakınları ve çayır kenarları olmakla birlikte Oklu Kirpi çalılıklarla beraber ıssız alanları tercih etmektedir. Ayrıca Yılkı Atı adı verilen bu at türleri alanın doğal türleri arasında yer almamaktadır. Tabiatta serbestçe dolaşmakta olan atlar yöre insanlarının artık beslemeyi bıraktığı atlar olup tekrardan yabanileşerek bölgede çoğalmaya başlamışlardır (Şekil 8).

Şekil 8. Milli Park içerisinde yılkı atlarına rastlamak mümkündür (Orijinal).

Milli park içerisinde 22 familya içerisinde yaklaşık 62 farklı kuş türü mevcuttur. Bu türlerden bazıları; Saka (*Carduelis carduelis*), Şahin (*Buteo buteo*), Büyük Baştankara (*Parus major*), Ak Kuyruksallayan (*Motacilla alba*), İspinoz (*Fringilla coelebs*), Kuzgun (*Corvus corax*), Karatavuk (*Turdus merula*), Kerkenez (*Falco tinnunculus*), Tarlakuşu (*Alauda*

arvensis), Kır Kırlangıcı (*Hirundo rustica*) ve Leş Kargası (*Corvus corone*)'dır. Fakat Spil Dağı Milli Parkı bugüne kadar kuşlar açısından kapsamlı bir araştırmaya konu olmamıştır.

Saha içerisinde amfibi ve sürüngen türleri içerisinde alanda yapılan çalışmalar sonucu 2 kuyruklu ve 5 kuyruksuz olmak üzere 7 amfibi türü tespit edilmiştir. Sürüngenlerde ise bölgeden 3 kaplumbağa 10 kertenkele ve 9 yılan türü olmak üzere toplamda 22 tür belirlenmiştir. Bun canlılardan bazıları Mahmuzlu Akdeniz Kaplumbağası (*Testudo graeca*), Küçük semender (*Lissotriton vulgaris*), Siğilli kurbağa (*Bufo bufo*), Oluklu kertenkele (*Pseudopus apodus*), Çukurbaşlı Yılan (*Malpolon monspessulanus*)'dır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2019) (Şekil 9).

Şekil 9. Kaplumbağa milli park içerisinde doğal olarak yaşayan hayvanlardandır (Orijinal).

Milli park içerisinde bulunan sulak alan ve derelerin balık faunası ile ilgili olarak 2 familyaya ait 2 tür belirlenmiştir. Bunlar Sazan (*Cyprinus carpio*) ve Sivrisinek Balığı (*Cyprinus carpio*)'dır. İki tür de Sülüklü Göl lokalitesinde görülmüştür (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2019).

4.1.4. Spil (Manisa) Dağı Ekosistem ve Dağ Ekosistem Özellikleri

Spil Dağı Milli Parkı, ülkemizin ekolojik bölgelerinden Ege bölgesinin asıl Ege bölümünde yer almaktadır. Alanın yaklaşık %70'i orman vejetasyonuyla kaplıdır. Milli park sınırları içerisinde ekosistemlerin belirlenmesi, flora ve fauna özelliklerinin detaylı gözlenmesi için 2017 ve 2018'de genel ekolojik unsurlar için gözlemler gerçekleştirilmiştir.

Ekolojik yapıyı belirtmek için 449 metreden 1090 metreye kadar 23 farklı gözlem noktası seçilmiş ve yapılan bu gözlemler doğrultusunda milli park içerisinde karasal ve sucul ekosistemlerin genel olarak öne çıktığı belirtilmiştir. Karasal ekosistemi ağaç, çalı, ot ve kayalık alanlar; sucul ekosistemi ise göl ve dere ekosistemleri oluşturmaktadır. Alanın sıklaşan ormanlık kısımları içerisinde 850 metreye kadar kızılçam, 1000 metreden 1450 metreye kadar ise Anadolu Karaçam'ı olduğu belirtilmiştir. Alanın daha alçak kesimleri tipik bir Akdeniz vejetasyonu üyesi olan Kermes Meşesi ile temsil edilmektedir, fakat bu alanlarda yangın ve kesim gibi işlemler nedeniyle belirgin bir tahribat söz konusudur.

Sucul ekosistem daimî ve geçici dere ekosistemlerinin yanında göl (Sülüklügöl) ekosisteminden oluşmaktadır. Bununla birlikte ot ve tarım alanları ile Sülüklügöl birbirlerinden bağımsız küçük alanlar olmaları nedeniyle ekosistem özelliği göstermemektedir. Karasal ekosistemi ot, çalı, ağaç, orman ve kayalık alanlar oluşturmaktadır. Alanda Kırmızı Akdeniz toprakları ve rendzina topraklar olmak üzere karasal ekosistem iki büyük toprak grubu tarafından temsil edilmektedir. Alanın topoğrafyası dağlık, eğimli ve yer yer sarptır.

Kızılçam tipik bir Doğu Akdeniz elementidir. Bu tür çok geniş ekolojik hoşgörüye sahiptir ve Akdeniz vejetasyonun belirleyici türü olarak kabul edilmektedir (Zohary, 1973). Alanda yer alan kızılçam 400 metre ile 850 metreler arasında yaygın olarak görülmektedir. Fakat bazı noktalarda kızılçam ve karaçam iç içe görülmektedir. Karaçam birey olarak 850 metreden, birlik olarak ise 1000 metreden sonra görülmeye başlanmaktadır. Birey olarak göründüğü noktalarda kızılçam türleri ile iç içe olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında Kale Tepe (1046 m) ve Küçükdededağı Tepesi'nde (1334 m) karaçam ve ardıç türleri iç içe görülmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2019).

Bölgenin yaz aylarının sıcak ve kurak geçmesi ne yazık ki milli park içerisinde ya da korunan alanların yakın kesimlerinde piknik amacıyla ziyarette bulunan insanların ateş yakmalarından dolayı tehdit altındadır.

4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular: Çevre Eğitimi, Dağ Ekosistemleri İlişkileri Açısından Spil (Manisa) Dağı Ziyaretçilerinin Görüşleri

Bu bölümde Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı'nı ziyaret eden ziyaretçiler ile yapılan görüşmelerin analizine yer verilmiştir. Görüşme formu içerisinde 10 soru yer almaktadır. Katılımcılar milli park içerisinde rastgele seçilen 23 ziyaretçiden oluşmaktadır. Bu ziyaretçiler ile yapılan görüşmeler görüşme tarihlerine göre ZK1, ZE2…ZE23 şeklinde kodlanmıştır.

Ziyaretçilerin görüşme sorularına vermiş oldukları yanıtlara göre araştırmanın genel problem cümlesi ve alt problemlerine yönelik bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

4.2.1. Ziyaretçilerin Milli Park Kavramını Tanımlama Biçimleri

Ziyaretçilere yöneltilen "Milli park kavramı size neleri çağrıştırıyor? Kısaca açıklar mısınız?" sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda veriler toplanarak analiz edilmiştir. Ziyaretçilerin milli park kavramını tanımlama biçimleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Ziyaretçilerin milli park kavramını tanımlama biçimleri

Milli Park Kavramları	Katılımcılar	N
Koruma altına alınmış bölgeler	ZE2, ZK5, ZK9, ZK10, ZK11, ZE13, ZK17, ZE18, ZE20, ZK21	10
Doğal alan	ZE3, ZK4, ZE7, ZK8, ZE12, ZK14	6
Dinlenme ve gezme alanı	ZK5, ZE6, ZK9, ZE15, ZE19	5
Stresten uzaklaştıran alan	ZE3, ZE6, ZE19, ZE22	4
Rekreasyon alanı	ZK1, ZE2, ZK4	3
Tarihi/kültürel güzellik	ZE6, ZK8, ZK16	3
Yeşil alan	ZK1, ZE2	2
Halka açık alan	ZK9	1

Ziyaretçilerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde milli park kavramı en fazla "koruma altına alınmış bölgeler" olarak 10 kişi tarafından tanımlanmıştır. En az tanımlama şekli "halka açık alan" olarak 1 kişi ile karşımıza çıkmaktadır. ZE23 ise milli park kavramı hakkında hiçbir fikri olmadığını söylemiştir. Bazı katılımcıların milli parkı tanımlama şekillerine ise aşağıda yer verilmiştir.

- ✓ ZK1 milli park kavramını "Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı yeşil, halka ait rekreasyon alanı" olarak tanımlamıştır.
- ✓ ZE3 "Doğal olması, stresten uzak ve en önemlisi insanın iç dünyasında güzel bir yolculuk",
- ✓ ZE7 "Gelecek nesillere aktarılmak amacıyla korunan ve ulusal gururun simgesi olma niteliği barındıran coğrafi alanlardır",
- ✓ ZK9 "Halka açık, bakımı ve korunması devlet tarafından sağlanan tabiat alanı ve insanların vakit geçirdiği alan diye tanımlayabilirim",
- ✓ ZE12 "Milli parklar hem ulusal hem de uluslararası öneme sahip olan doğa parçalarıdır",

- ✓ ZE19 “Milli park bana doğayı, temiz havayı ve stresten uzak olmakla birlikte huzuru çağrıştırıyor”.

4.2.2. Ziyaretçilerin Daha Önce Ziyaret Ettiği Milli Parklar

Ziyaretçilere ikinci soruda “Spil Dağı Milli Parkı dışında daha önce hangi milli parkları ziyaret ettiniz? İzlenimleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve cevaplar alınmıştır. Ziyaretçilerin daha önce hangi milli parkları ziyaret ettikleri hakkında elde edilen veriler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Ziyaretçilerin daha önce ziyaret ettiği milli parklar

Milli Parklar	Katılımcılar	N
Uludağ	ZE3, ZE6, ZE12, ZE13, ZK14, ZK16, ZK21	7
Abant	ZE6, ZE7, ZE12, ZK16, ZK21, ZE22	6
Kuşadası	ZE13, ZK14, ZK16, ZE18, ZE19, ZE20	6
Karagöl	ZE3, ZK4, ZK16, ZK21, ZE22	5
Yedigöller	ZE6, ZE12, ZK21, ZE22	4
Marmaris	ZK1, ZE6, ZK17	3
Kuş Cenneti	ZK1, ZK16, ZE18	3
Troya	ZE2, ZK8, ZE12	3
Ilgaz	ZK1, ZE2	2
Kaz Dağları	ZK5, ZK8	2
Saklıkent	ZE6, ZE22	2
Yumurtalık Lagünü	ZK11	1
Aladağlar	ZE12	1
Soğuksu	ZE15	1

Ziyaretçilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde en fazla ziyaret edilen milli park Uludağ Milli Parkı olurken en az ziyaret edilen milli parklar ise Yumurtalık Lagünü, Aladağlar ve Soğuksu milli parkları olmuştur. ZK9, ZK10 ve ZE23 daha önce Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı dışında hiçbir milli park ziyaretinde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir.

Sorunun ikinci bölümünde yer alan “İzlenimleriniz nelerdir?” kısmına verilen bazı yanıtlara aşağıda yer verilmiştir.

- ✓ ZE3 “Her ne kadar konum ve özellikleri bakımından farklılıklar gösterseler de insan eli ne kadar az nüfuz ederse doğanın geri dönüşümü o kadar canlı olur”,
- ✓ ZK14 “Biyoçeşitlilik ve hayvan türleri açısından zengin”,
- ✓ ZK17 “Datça'da yazlığın olmasından kaynaklı birçok kez Marmaris Milli Parkı'nda bulundum turistler oldukça fazla yazları çok kalabalık, deniz ise tertemiz orman yangınlarından etkilenen bölgeler ne kadar can sıkıcı olsa da

her zaman her yerde yeşillik görülebilir orman içinde yaptığım yürüyüşler ağaçlardaki sincaplarla daha da keyifli umarım ilerleyen zamanlarda sadece Marmaris için değil tüm ormanlık alanlarımız için yangın önlemleri geliştirilir",

- ✓ ZK18 "Geçtiğimiz yıllar içerisinde Kuşadası ve Kuş Cenneti milli parklarında bulundum özellikle Kuşadası Milli Parkı hakkında belirtmek istediğim durumlar var doğa ile iç içe yapısı insanlar için çok çekici bir durum oluyor fakat oluşan bu yoğun talepten ve insanımızın eğitimsizliğinden dolayı yadsınamaz bir çevre kirliliği mevcut ve bunun yanında görmeyi gereken değeri görmediği bir gerçek en son gittiğimde bütün gün yaban domuzları ile beraberdim. Domuzlar insanların içinde geziyor ve insanların artık çöplerini yiyor umuyorum ki millet ve devletçe bu değerlerimize ileride sahip çıkarız".
- ✓ ZE19 "Kuşadası, Spil Dağı Milli Parkı'na göre biraz daha büyük ve canlı türü bakımından daha zengin ve aynı zamanda milli park içerisinde denizin olması da bir avantaj".

4.2.3. Ziyaretçilerin Milli Parkları Ziyaret Etme Amacı ve Ülkemizin Bu Doğal Kaynaklarının Değer ve Önemi Topluma Nasıl Daha İyi Tanıtılır?

Görüşmenin üçüncü sorusunda milli park ziyaretçilerine "Milli parkları ziyaret etme amacınız nedir? Sizce, ülkemizin bu doğal kaynaklarının değer ve önemi topluma nasıl daha iyi tanıtılabilir?" sorusu yöneltilmiş ve veriler toplanmıştır. Üçüncü sorunun birinci kısmında yer alan "Milli parkları ziyaret etme amacınız nedir?" sorusuna ZK10 dışında tüm ziyaretçiler cevap vermiştir. Ziyaretçilerin verdikleri cevaplar Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7

Ziyaretçilerin milli parkları ziyaret etme amacı

Ziyaret amacı	Katılımcılar	N
Doğa ile iç içe olmak	ZE2, ZK4, ZK5, ZE7, ZK9, ZK11, ZK16, ZE18, ZE20	9
Yeni yerler keşfetmek	ZE3, ZE6, ZK14, ZK17, ZE19, ZK21, Z22	7
Tarihi ve turistik alan	ZE6, ZK8, ZE12, ZE13, ZK16	5
Çocuklara doğayı tanıtmak	ZE2, ZK4, ZK5, ZK9	4
Kaliteli zaman	ZE3, ZK9, ZK14, ZE15	4
Tarım ve orman bakanlığında çalışıyor olması	ZK1, ZE2	2
Huzur bulmak	ZK4, ZE7	2
Piknik yapmak	ZE2, ZE23	2
Doğada yaşayan farklı türleri görmek	ZK11	1
Yürüyüş yapmak	ZK11	1

Spor amaçlı	ZE12	1
Şehirden uzaklaşmak	ZE19	1
Tatil amaçlı	ZE13	1

Ziyaretçilerin milli parkı ziyaret etme amaçları incelendiğinde 9 kişi tarafından belirtilen doğa ile iç içe olmak yanıtı en çok tercih edilen cevaptır. "Doğada yaşayan farklı türleri görmek, yürüyüş yapmak, spor amaçlı, şehirden uzaklaşmak ve tatil amaçlı" yanıtları birer kişi ile en az tercih edilen nedenler arasında gösterilmektedir. Bazı katılımcıların bu öncüle verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir:

- ✓ ZE3 "Yeni yerler hakkında bilgi edinmek ve bu edinim sırasında kaliteli zaman geçirmek",
- ✓ ZK4 "Tamamen huzur bulmak ve doğayı yaşamak, çocuklarımızın büyüdüğü bina yığınlarından bir süre de olsa uzak olmak",
- ✓ ZK17 "İş hayatı ve koşuşturmalar bir süre sonra gerçekten çok bunaltıcı olabiliyor. Böyle zamanlarda evde oturup televizyon izlemek yerine bu tarz yerleri gezip görmeyi ve öğrenmeyi doğal ortamlarda temiz hava almayı tercih ederim",
- ✓ ZE18 "Bunaldığımız şehir hayatından biraz olsun uzaklaşıp doğa ile vakit geçirebilmek için milli parklara gidiyorum",
- ✓ ZE20 "Doğal güzelliklerimiz tanımak için, milli parklarımızı tanımayan çok insanımız var doğal güzelliklerimiz hakkında önce bilinçlenmeli çevremizi de bilinçlendirmeliyiz, doğamızı korumalı sonrasında tanıtmalı ve ziyaretleri kontrol etmeliyiz".

- ✓ ZE23 "Mangal yakmaya ve piknik yapmaya geliyoruz"

Üçüncü sorunun1 ikinci kısmında yer alan "Sizce, ülkemizin bu doğal kaynaklarının değer ve önemi, topluma nasıl daha iyi tanıtılabilir?" sorusu yöneltilmiş ve öneriler hakkında elde edilen veriler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Ziyaretçilerin milli parkları tanıtım önerileri

Tanıtım önerileri	Katılımcılar	N
Sosyal medya tanıtımları (afiş, gazete, tv reklamları)	ZK1, ZE2, ZK4, ZK5, ZE7, ZK8, ZK10, ZK14, ZE15, ZK16, ZE19, ZE20, ZK21, ZE22	13
Etkinlikler, konserler ve festivaller	ZK1, ZE2, ZE13, ZK14	4
Gezi düzenleme	ZK5, ZK16, ZK21	3

Ulaşımın kolaylaştırılması	ZK17, ZE18	2
Ziyaretçi tavsiyeleri	ZE3	1
Eğitim	ZK4	1
Rehber eşliğinde bilgilendirme	ZE18	1

Ziyaretçilerin bu soruya vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda en çok öneri olarak sunulan sosyal medya tanıtımları yanıtının 13 kişi tarafından önerildiği görülmektedir. Ziyaretçi tavsiyeleri, eğitim ve rehber eşliğinde bilgilendirme önerileri ise sadece birer kişi tarafından verilmiştir. Bu kısımda ZE6, ZK9, ZK11, ZE12 yorum yapmamış ve ZE23 herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Kadınların milli parkları tanıtmaya yönelik verdiği önerilerin erkeklere göre daha çok çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Ziyaretçilerin görüş ve önerilerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

- ✓ ZE3 "Tanıtım noktasında en güzel yöntem ziyaretçi tavsiyeleri ile tanıtımlar ama değer bilme noktasında endüstrileşen sektörde insan eliyle tahribat söz konusu oluyor",
- ✓ ZE7 "Tarihi ve estetik özelliklerini içerisinde barındıran milli parklar, kültürel kaynak değeri taşırlar bu yüzden önemli bir doğa parçalarını oluşturduğundan ve turistik önem taşıdığından bütün dünyaya tanıtılmalı",
- ✓ ZK8 "Ekosistemlerin kırılganlığı üzerine bilinç geliştirilmeli. Bunun için de belki 'ulusal park' isminin en başta değişmesi gerek. Çünkü toplumumuzda park eşittir yeşil alan ancak milli parklar bundan çok daha fazlası. Buraları ifade ederken hassaslığı, korunma amacı ve dünyadaki yeri ve önemini ön plana çıkan söylemler kullanılmalı. Bunun dışında yerel yönetimler bu konuda inisiyatif almalı ve belirli aralıklarla çevre bilinci oluşturacak afiş ve posterleri toplu ulaşım araçlarında, şehir panolarında sergilemeli",
- ✓ ZK16 "Afiş reklamları ve çevre bilinci yüksek insanlarla iş birliği yaparak geziler düzenlenebilir",
- ✓ ZK17 "Aslında Türkiye gerçekten doğal çevreler bakımından inanılmaz zengin bir ülke fakat maalesef insanımız fazla fırsat bulamıyor, bu bölgelere olan ulaşımını kolaylaştırılması teşvik edici tatil günlerinin bulunması herkesin her kültürde insana en uygun fırsatların sunulması gerektiğini düşünüyorum",
- ✓ ZE22 "Reklamların çoğu çevre kirliliğini tetikleyebilir bu yüzden çevre bilincinin katıldığı reklamlarda bu milli parklar daha iyi tanıtılabilir".

4.2.4. Ziyaretçilerin Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı Biyoçeşitliliği ve Endemik Türleri Hakkındaki Görüşleri

Görüşmenin dördüncü sorusunda milli park ziyaretçilerine "Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı biyoçeşitliliği ve endemik türleri hakkında neler biliyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş ve yanıtlar alınmıştır. Bu soruya ZE6, ZE7, ZK11, ZE13, ZE14, ZE15, ZK17, ZE18 ve ZE19 genel cevaplar vererek net bir tür ismi söylememiş ve ZE23 soruya bilmiyorum cevabı vermiştir. Cevap veremeyen ziyaretçiler arasında erkek katılımcıların daha çoğunlukta olduğu görülmektedir. Tablo 9'da ziyaretçilerin bildikleri ve gördükleri biyoçeşitlilik açıklamaları verilmiştir.

Tablo 9

Ziyaretçilerin Spil Dağı Milli Parkı'ndaki biyoçeşitliliğe örnek olarak verdikleri isimler

Cins isimleri	Katılımcılar	N
Çam ağaçları	ZK1, ZE2, ZK4, ZK5, ZK8, ZK10	6
Papatya	ZE12, ZK16, ZE22	3
Meşe	ZE2, ZK4	2
Sümbül	ZE12, ZE20	2
Yaban gülü	ZE20, ZK21	2
Geyik	ZK5	1
Atlar	ZK5	1
Kuşlar	ZK8	1
Tavşan	ZK8	1
Domuz	ZK8	1
Tilki	ZK8	1
Çiğdem	ZE12	1
Böğürtlen	ZE12	1
Menekşe	ZK21	1

Ziyaretçilerin dördüncü soruya vermiş oldukları yanıtlara bakıldığında biyoçeşitlilik hakkında bitki isimlerini hayvan isimlerinden daha fazla söyledikleri göze çarpmaktadır. En fazla alınan yanıt 6 kişi ile çam ağaçları olmuştur. Endemik türlere ait örnekler ise Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10

Ziyaretçilerin Spil Dağı Milli Parkı'ndaki endemik türlere verdikleri örnekler

Endemik türler	Katılımcılar	N
Manisa Lalesi	ZK1, ZE3, ZK4, ZE20	4
Yabani Karanfil	ZE3, ZE12, ZK21	3
Yılkı Atları	ZE2	1
Sümbül	ZE3	1

Yaban Gülü ZE3 1

Ziyaretçilerin endemik türler hakkında örnekleri incelendiğinde en fazla Manisa Lalesinin bilindiği göze çarpmaktadır. Katılımcıların biyoçeşitlilik ve endemik türler hakkındaki görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

- ✓ ZE3 "Yaban hayvanları ve bitki türleri açısından endemik türleri içerisinde barındırıyor. Manisa Lalesi, sümbül, karanfil yaban gülü bu endemik türlere örnektir. Çok sayıda büyük ve küçük hayvana ev sahipliği yapan Spil Dağı Milli Parkı bu açıdan ziyaretçilere davetiye çıkarıyor",
- ✓ ZK5 "Biyoçeşitliliği olarak gerçekten net bir bilgiye sahip değilim ama gözle görülür şekilde çam ağaçlarının çoğunlukta olduğu bariz belli. Milli parklarda yaban hayvanlarının varlığını biliyorum. Mesela geyik ve atlar buna örnek olarak verilebilir",
- ✓ ZK8 "Milli parkın alçak kesimleri makinin her türüyle kaplı zengin bir peyzaj sunuyor. Yeterince yükseldikten sonra karaçamların yoğunluk kazandığını görüyoruz. Birçok ötücü ve yırtıcı kuş , tavşan domuz, tilki gibi çalı ve dağ biyomunu karakterize eden canlılar bulunmakta",
- ✓ ZK16 "Papatyayı fazla miktarda gördüm, endemik tür gözlemlemedim",
- ✓ ZK21 "Geniş endemik türler bulunduğunu görmüştüm gözüme en çok çarpanlar ise yabani Karanfil Menekşe yaban gülüydüm Spil Dağı'nda yüzü aşkın endemik bitki olduğunu okumuştum".

4.2.5. Milli Parklarda Uygulanan Ziyaretçi Kuralları, Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliği Konusundaki Görüşler

Ziyaretçilere beşinci olarak "Sizce milli parklarda uygulanan ziyaretçi kuralları ve ilgili yasal mevzuatlar, dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir korunmasında nasıl bir rol oynuyor? Kısaca görüşlerinizi açıklar mısınız?" sorusu yöneltilmiştir. Ziyaretçiler içerisinde ZK1, ZE2, ZE6 ve ZE15 ve ZE23'ün soru ile ilgisi bulunmayan cevaplar verdiği gözlenmiştir. Diğer ziyaretçilerin verdiği yanıtlar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11

Ziyaretçilerin kurallar çerçevesinde dağ ekosistemlerinin korunması hakkındaki görüşleri

Kurallar hakkındaki görüşler	Katılımcılar	N
Kurallar yetersiz	ZE13, ZK16, ZK17, ZE18, ZE19, ZE20, ZK21, ZE22	8
Yasal güvencelerin arttırılması	ZE3, ZK5, ZK8, ZK14	4
Denetimlerin arttırılması	ZK9, ZK10, ZK11, ZE19	4
Kurallar yeterli	ZK4, ZE7, ZK10	3
Ek kurallar getirilmeli	ZK11, ZE12	2
Dinlenme alanları kısıtlanmalı	ZK8	1

Ziyaretçilerin beşinci soruya verdikleri yanıtlar doğrultusunda 8 katılımcı ziyaretçi kurallarının dağ ekosistemlerinin sürdürülebilirliği konusunda yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla daha fazla görüş belirttikleri göze çarpmaktadır. Bu soru hakkında verilen yanıtlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

- ✓ ZK8 "Kurallar ve yaptırımları kesinlikle yeterli bulmuyorum. Ekolojik sürdürülebilir turizm oldukça zor bir iştir. Milli parklarda insanların durup bir şeyler yiyip içebilecekleri alanların çok daha kısıtlı olması gerekir. Özellikle su kenarları taşıma özelliği ile bu açıdan çok riskli yerlerdir",
- ✓ ZK10 "Ziyaretçi kuralları kesinlikle tam anlamı ile uygulanmalı. Doğanın büyük ölçüde bozulmadan orijinal olarak kalabilmesi için bu kuralların esnetme olmadan uygulanması gerekiyor",
- ✓ ZK17 "Ne kadar birçok kural ve önlem bulunsa da maalesef bunların çok etkisi olduğunu düşünmüyorum Spil Dağı'nda bizzat tabelaların altındaki pisliklere şahit oldum insanların kesinlikle çok daha bilinçli bir şekilde milli parkları ziyaret etmesi lazım",
- ✓ ZE18 "Katkı sağladığını düşünmüyorum etrafta sadece kuralların yazılı olduğu tabelalar var. Fakat ne bu tabelaları okuyan ne de bu kurallara uyan insanlar var",
- ✓ ZE19 "Tam anlamıyla uygulanabilirse gerçekten önemli rol oynar fakat ziyaretçiler kurallara çok fazla önem vermiyor ve milli parklar ziyaretçiler bulunduğu sürece Teftiş edilmiyor buraya dikkat edilmeli".

4.2.6. Ziyaretçilerin Dağ Ekosistemlerinin Korunmasına Yönelik Önerileri

Katılımcılara altıncı soruda "Spil Dağı Milli Parkı'nda uygulanan koruma yöntemlerini dikkate aldığınızda dağ ekosisteminin korunmasına yönelik sizin önerileriniz

nelerdir?" sorusu sorulmuş ve ziyaretçilerden ZK11, ZE13, ZK21 VE ZE23 herhangi bir öneride bulunmamıştır. ZE7 ve ZK14'ün sorudan bağımsız farklı cevaplar verdiği gözlemlenmiştir. Soruya verilen cevaplar çerçevesinde diğer ziyaretçilerin düşünce ve önerileri Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Ziyaretçilerin dağ ekosistemlerinin korunmasına yönelik önerileri

Belirtilen öneriler	Katılımcılar	N
Uzman kişiler tarafından eğitim verilmeli	ZK1, ZE2, ZK9, ZE12	4
Ziyaretçi alımları kontrollü olmalı	ZK5, ZK8, ZE12	3
Devlet tarafından politikalar geliştirilmeli	ZK1, ZE2	2
İmar noktasında esneklik gösterilmemeli	ZE3, ZE20	2
Avlanma denetim altına alınmalı	ZE3, ZE18	2
Yeme-içme alanları kısıtlanmalı	ZK8, ZE22	2
Konaklama yerleri daha fazla denetlenmeli	ZK8, ZE20	2
Genel denetimler arttırılmalı	ZK10, ZE19	2
Güvenlik önlemleri arttırılmalı	ZE15, ZK16	2
Milli park sayısı arttırılmalı	ZK4	1
Doğa içerisinde eğitimler verilmeli	ZK5	1
Çevre daha fazla korunmalı	ZE6	1
Kurallara uymayanlara yaptırım uygulanmalı	ZE18	1
Görevli sayısı arttırılmalı	ZK17	1

Alınan öneriler doğrultusunda ziyaretçilerden 4'ü uzman kişiler tarafından eğitim verilmesi gerektiğini vurgularken; milli park sayısı arttırılmalı, doğa içerisinde eğitimler verilmeli, çevre daha fazla korunmalı, kurallara uymayanlara yaptırım uygulanmalı ve görevli sayısı arttırılmalı önerileri birer ziyaretçi tarafından vurgulanmıştır. Erkek katılımcıların kadın katılımcılara kıyasla daha fazla öneri sundukları Tablo 12'de görülmektedir. Katılımcı önerilerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- ✓ ZK1 "Her canlı kendi yaşam alanında özgürdür. Bu konu ile ilgili devlet politikası olmalı, tanıtım ve bilgili kişilerin vereceği eğitim bu konuda oldukça önemli",
- ✓ ZK5 "Spil dağı ekosistemlere sahip olduğu için küçük gruplar halinde ziyaretçiler alınmalıdır. Gelecek nesillere bozulmadan bu güzellikleri aktarmak önemli aynı zamanda doğa ile öğrenme yolunun çok daha etkili olacağı düşüncesindeyim",
- ✓ ZK8 "Öncelikle eğer amaç doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilirlik ise turizm ve gelir kaygısı olmadan park sınırlı sayıda ziyaretçiye açılmalı. Yeme içme alanları kısıtlanmalı ve konaklama yerleri çok daha fazla denetlenmeli",

- ✓ ZE12 “Orman genel müdürlüğü ve özel güvenlikler vasıtasıyla gözlemlediğim kontrol yöntemi günün belirli saatleri ve belirli bölgelerde giriş kontrolü sonrası yetersiz olup ilk önce toplumsal bilinçlenme ve gelecek nesillere aktarılma yolunda eğitim sistemine geçirilerek doğa sevgisi ve dünyaya gelecek nesillere saygı aşılayarak temele indirgenmelidir”,
- ✓ ZE18 “Avcılık faaliyeti yapmak isteyen kişiler görevliler tarafından tespit edilip haklarında cezai işlem uygulanmalıdır”.

4.2.7. Ziyaretçilerin Eğitim Hayatlarında Dağ Ekosistemleri ve Milli Parkların Yeri

Milli park ziyaretçilerine yedinci olarak yöneltilen “Milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına, temel eğitimden itibaren öğrenim hayatınızda nasıl yer verildi? Eğitim hayatınızda milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına ilişkin ne tür bilgiler aklınızda kaldı?” sorusuna ZE6 dışında diğer katılımcılar yorum belirtmiştir. Ancak ZE6 alakasız cevap vermiştir. Yedinci sorunun ilk öncülü olan “Milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına, temel eğitimden itibaren öğrenim hayatınızda nasıl yer verildi?” sorusuna verilen yanıtlar Tablo 13’te gösterilmektedir.

Tablo 13

Ziyaretçilerin milli parklar ve dağ ekosistemlerinin eğitim hayatlarındaki yeri

Eğitim hayatlarındaki yeri	Katılımcılar	N
Yeterli değildi	ZE3, ZK4, ZK5, ZK9, ZK10, ZE12, ZE13, ZE14, ZE15, ZE19	10
Yer verilmedi	ZK1, ZK16, ZE20, ZK21, ZE22, ZE23	6
Coğrafya dersi	ZE2, ZK8, ZK17	3
İlkokul	ZK8, ZK11	2
Ortaokul	ZK8, ZK11	2
Lise	ZK11, ZE19	2
Biyoloji dersi	ZE2	1
Turizm coğrafyası dersi	ZK8	1
Üniversite	ZK11	1
Aile	ZK11	1
Sosyal bilgiler dersi	ZE18	1

Katılımcılar tarafından en çok belirtilen birinci cevap “10 kişiyle yeterli değildi” olurken, ikinci sırada “6 kişi ile eğitim hayatımda yer verilmedi” cevabını görmekteyiz. Bazı katılımcılar ders adı belirtirken bazıları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite şeklinde genel ifade ile belirtmişlerdir.

Yedinci sorunun ikinci kısmında yer alan "Eğitim hayatınızda milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına ilişkin ne tür bilgiler aklınızda kaldı?" sorusuna ilişkin yanıtlar Tablo 14'te görüldüğü gibidir.

Tablo 14

Ziyaretçilerin eğitim hayatlarında akıllarında kalan bilgiler

Hatırladıkları bilgiler	Katılımcılar	N
Doğanın temiz tutulması	ZK4, ZK11, ZE15	3
Doğanın korunması	ZK4, ZK17	2
Doğanın gelecek nesillere aktarılması	ZK4	1
Doğaya zarar vermeden ziyaretlerin gerçekleştirilmesi	ZK5	1
Kültürel ve coğrafi bilgiler	ZE7	1
Ormanlık alanlarda ateş yakmama	ZK11	1
Yüzeysel ekosistem anlatımı	ZE12	1

Tablo 14'te görüldüğü üzere bilgileri hatırlayan katılımcı sayısı oldukça azdır. ZE2, ZK9, ZK10, ZE13, ZE14, ZE18, ZE19, ZE20, ZK21, ZE22 ve ZE23 katılımcıları eğitim hayatlarından bugüne herhangi bilgi kalmadığını belirtmişlerdir. ZK4, ZK11 ve ZE15 tarafından belirtilen doğanın temiz tutulması en çok hatırlanan yanıttır. Bu soruya yönelik bazı yanıtlar aşağıda yer almaktadır:

- ✓ ZK4 "Aldığım eğitimlerde yeterince yer tutmadı. Sadece koruma alanlarını gelecek nesillere aktarmak için korumamız gerektiği ve temiz tutulması gerektiği belirtildi. Aldığım yaygın eğitim içerisinde de ne yazık ki bundan öteye gitmedi. Dağ ekosistemlerinin sadece yüksek alanlarda olduğunu kendim belgesellerden öğrendim",
- ✓ ZK5 "İlkokulda bile görülen konular ama aklımızdan zamanla özelliklerini unutuyoruz bu yüzden gidip ziyaret etmek önemlidir. Ne tür bilgiler aklımda kaldı dersek ekosisteme zarar vermeden ziyaretimizi gerçekleştirmek hatıra olarak fotoğraf çekmek derim. Çünkü, ne yazık ki eğitim hayatımızda çevre eğitimine yok denecek kadar az yer verildi",
- ✓ ZK11 "Ailede verilen çevre temizliği, okullarda verilen yerlere çöp atmama konusundaki eğitimler yeri geldiğinde mıntıka temizlikleri, ağaçlık alanlara ya da orman pikniklerinde ateş yakmama, çevremizde çöp bırakmama ve ağaçlara zarar vermeme şeklinde ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite boyunca aldığım tek çevre eğitimidir"

4.2.8. Ziyaretçilerin Aldıkları Çevre Eğitiminin Niteliği Tanımlama Biçimleri

Bu bölümde ziyaretçilere "Eğitim hayatınızda aldığınız çevre eğitiminin niteliğini nasıl değerlendirirsiniz? Kısaca açıklar mısınız?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya 23 katılımcıdan 18'si aldıkları eğitimin niteliğinin az olduğunu açıkça belirtmiştir, sadece 1 katılımcı aldığı eğitimi nitelikli olarak değerlendirmiş, 4 katılımcı ise sorudan bağımsız cevap vermişlerdir. Nitelikli eğitim aldığını belirten ZK11 bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

- ✓ ZK11 "Yeri geldiğinde ailede yer geldiğinde okuduğum okullarda yeri geldiğinde çalışma hayatımızda atık yönetimleri ile yeterli olduğunu düşünüyorum".

Bu soruya verilen bağımsız cevaplardan ZE6 "İşim gereği turizm olduğu için çevre, antik kent ile her ilimizin farklı bir güzelliği var bende bunlar için eğitim aldım" yanıtı ile aldığı çevre eğitiminin niteliğini tam olarak açıklamamaktadır. ZE7 ise "Doğayı kirletmemek doğaya sahip çıkmak ve doğal tutmak" cevabını vererek eğitim niteliğini değerlendirmekten uzaklaşarak bağımsız yanıt vermiştir.

Aldıkları çevre eğitiminin niteliğini düşük olarak değerlendiren 18 katılımcıdan bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

- ✓ ZK4 "Çevre eğitiminin ülkemizde yeterli değeri ne yazık ki alamadığını düşünüyorum. Çünkü sadece içerisinde bulunduğumuz çevreyi koruma bilgisini aktarılabildi",
- ✓ ZK8 "Çevre eğitimi niteliği kesinlikle vasat. Bırakın milli parkları yaşadığımız çevreye bile saygılı olunması gerektiği bilinci toplumda yerini bulamamış",
- ✓ ZK10 "Benim çevre eğitimimin niteliği okulda haftada bir kez yaptığımız çevre temizliği etkinliğinden ibaretti. Bu bilgi seviyesini aşamadık. Yerlere çöp atmayın, akarsuları kirletmeyin gibi klişe sözlerden öteye geçmedi",
- ✓ ZK17 "Bir önceki soruda bahsettiğim gibi öğretmenler bunu sadece müfredat konusu olduğu için anlattığımdan öğrenciye fazla kazanım sağladığı söylenemez tabii kendi ilkokul öğretmenim için aynı şeyi söyleyemem çevre bilinci konusunda onun bana katkısı çoktu".

4.2.9. Ziyaretçilerin Çevre Eğitimi ile Milli Parklar ve Dağ Ekosistemleri Arasındaki İlişki Üzerine Görüşleri

Milli park ziyaretçilerine yöneltilen dokuzuncu soruda "Sizce, çevre eğitimi ile milli parklar ve dağ ekosistemleri arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusu sorulmuştur. 23 ziyaretçiden ZK9, soruya "çevreyi koruyan hayvan ve bitkilerinde birer canlı olduğunu anlayan bireyler yetiştirmek için çocukların görerek, gezerek eğitilmeleri gerek ki bu denli güzel yerler yok olmasın" şeklinde ilişkiden ziyade öneride bulunmuştur. ZK16 ve ZE23 ise soruya "bilmiyorum" şeklinde yanıt vermişlerdir. Kalan 20 ziyaretçinin çevre eğitimi ile milli parklar ve dağ ekosistemleri arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere verdikleri görüşlerin bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

- ✓ ZK4 "Tamamen ilişkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü milli parkların içerisinde bulundurduğu ekosistemler ancak ve ancak çevre eğitimi ile birleşince amacına ulaşır. Doğa tüm her şeyiyle bir uyum içerisinde ve bu sadece gerekli eğitimin verilmesiyle olumlu olarak sonuçlanabilir",
- ✓ ZE7 "Milli parklar kültürel ve özel yapıya sahiptir saf ve temiz kalmalıdır ancak çevre eğitimi dahil olduğu alan eğitimi de çok önemlidir bir bütün ne kadar çok korunursa sahip olduğu coğrafi özellik de o kadar korunur",
- ✓ ZK8 "Dağ ekosistemleri heterojen doğal çevre şartları sunduğu için biyoçeşitliliğin ve endemizm oranının fazla olduğu yerlerdir. Bu açıdan her bir dağ ekosistemi kendi coğrafi şartlarını sunduğunda aslında biricik olma özelliği sunuyor. Baktığımızda bu özellik hem ulusal hem de uluslararası öneme sahip. Bu noktada milli park statüsü devreye girmekte. Çevre eğitimi ise bunun bilincini oluşturma ve tabi ki bu alanların korunması için önemli",
- ✓ ZK10 "Milli parkta ekolojik dengeler bozulmadan birçok bitki ve hayvan türü yaşıyor. Çevre eğitimi faktörü bilinir ise ekosistemlerin devamlılığı sağlanır ve korunan alanlar çerçevesinde bu faktörler zincir gibi kenetlenmiştir. Eğitim olmaz ise ekosistem ve milli parkta olmaz",
- ✓ ZK17 "Çevre eğitimi sayesinde bu Milli Park ve ekosistemler daha detaylı tanıtılabilir. Ziyaretler böylece bilinçli ve farkındalığı olan insanlar tarafından yapılır, bu durum milli parkların korunmasını olumlu yönde geliştirecektir",
- ✓ ZE20 "Çevre eğitimi çevre bilincini oluşturur çevre bilincine sahip bireyler ise dağ ekosistemlerini ve milli parkları korur".

4.2.10. Ziyaretçilerin Dağ Ekosistemlerinde Yer Alan Hangi Unsurların Çevre Eğitiminde Kullanılabilirliğine Yönelik Düşünceleri

Görüşmenin en son sorusu olan "Dağ ekosistemlerinde yer alan hangi unsurlar çevre eğitiminde kullanılabilir?" milli park ziyaretçilerine yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar doğrultusunda ZE19 herhangi bir fikri olmadığını belirtirken, ZE7, ZK11, ZE12, ZK17 ve ZE18 dağ ekosistemleri unsurlarına yer vermeden korunmasına yönelik öneride bulunmuşlardır. ZK8 ise dağ ekosistem unsurlarını genel çerçevede değerlendirmiş olup tek tek unsurlara görüşmede yer vermemiştir. ZE23 "Aklıma gelmiyor, bilmiyorum" cevabını vermiştir. Kalan ziyaretçilerin belirttikleri unsurlar Tablo 15'te gösterilmiştir:

Tablo 15

Ziyaretçilerin çevre eğitiminde kullanılmasını düşündüğü dağ ekosistemi unsurları

Dağ ekosistemleri unsurları	Katılımcılar	N
Hayvan türleri	ZK1, ZE2, ZE3, ZK4, ZK5, ZE6, ZK9, ZE15, ZK16, ZE20, ZE22	11
Bitki türleri	ZK1, ZE2, ZE3, ZK4, ZK5, ZE6, ZK9, ZE20	8
Endemik türler	ZK14, ZK16, ZK21, ZE22	4
İklim	ZK4, ZK10	2
Su kaynakları	ZK10, ZE20	2
Doğal oluşum göleti	ZE3	1
Tarihi yapı	ZK4	1
Toprak	ZK10	1
Bölgenin doğal güzellikleri	ZE13	1
Yükselti	ZE20	1

Tablo 15'te görüldüğü üzere hayvan ve bitki türleri unsurları en çok verilen cevaplar olurken; doğal oluşum göletleri, tarihi yapı, toprak, bölgenin doğal güzellikleri ve yükselti cevapları birer kişi tarafından verilerek en az belirtilen unsurlar olmuştur. Ziyaretçi görüşlerinden birkaç tanesi aşağıda görüldüğü gibidir:

- ✓ ZK4 "Bitki örtüsü, hayvanların varlığı, iklimi ve tarihi yapısı çevre eğitimi içerisinde kullanılabilir",
- ✓ ZK9 "İçinde barındırdığı tüm canlılar ve bu canlıların yaşam şartları, bakımları ve en önemlisi korunmasının nasıl olması unsurları kullanılabilir",
- ✓ ZK16 "Endemik bitkiler ve hayvanlara yer verilmelidir",
- ✓ ZE20 "Dağ biyomları değişen yükselti faktörleri ile hızla değişen doğal unsurlara sahip. Bu unsurlar (bitki örtüsü, su kaynakları, hayvan çeşitliliği) görsel olarak eğitime katılabilirler ama en yararlısının milli parklarımıza yapılacak geziler olduğunu düşünüyorum".

4.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular: Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilirliği ile Çevre Eğitimi Arasındaki İlişkiler

Önemli alanların korunması düşüncesi çok eskilere dayanmakla birlikte bazı sistemsel ve yasal politikaların oluşması ne yazık ki çok eskilere dayanmamaktadır. Sistemsel yaklaşım 1872'de Yellowstone ile başlamıştır. Bu milli parkın öncülüğünde korunan alan sayısında artış gerçekleşmiştir. Dağ ekosistemlerinin barındırdığı biyoçeşitlilik düşünüldüğünde bunların korunması hususunda uluslararası kabul seviyesi çok yüksektir. Kaya, Kün ve Güner (1998)'in yaptıkları çalışmada ülkemizde biyolojik çeşitliliğin korunması hususunda taraf olduğu antlaşmalardan bahsetmiş ve bu antlaşmalar çerçevesinde Türkiye'nin biyoçeşitliliği korumasının ana hedef olduğunu belirtmekle kalmayıp tüm doğal kaynakları da ekosistemlerin korunması çerçevesinde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Büyük ormanlar küçük ormanlara göre daha fazla, büyük popülasyonlara ev sahipliği yapmakta ve yaşam ortamı sağlamaktadır. Yolasığmaz (2004), biyoçeşitliliğin korunması adına kritik ekosistemlerin belirlenmesini ve korunmasını vurgulamış, ülkemizdeki tüm gerçekleri göz önünde bulundurarak değişimi, başarıya inanmayı ve eğitimin önemini belirtmiştir. Ekosistemler insanların algıları ve değerlendirmeleri sayesinde birçok bakımdan değişmektedir (Gould, Coleman ve Gluck, 2018). Turizm ve üretim faaliyetlerinin küresel boyutu dağlık alanlar içerisinde de görülmeye başlanmıştır. Bu durum hassas dağ ekosistemlerini açıkça tehdit etmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek adına doğanın kendisini sürdürebilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Doğan ve Doğan, 2023).

Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı, içerisinde barındırdığı biyoçeşitliliği, bölgedeki yaygın veya endemik türleri gibi fazla bilinmeyen fakat halihazırda tehlike altında ya da tehlike altına girebilecek türler için habitat çeşitliliği sağlamaktadır. Tüm bunlar ve 23 ziyaretçi görüşleri de dikkate alındığında, ziyaretçilerin gerek milli parkın biyoçeşitliliği ve endemik türleri hakkındaki bilgileri gerekse dağ ekosistemlerinin sürdürülebilirliği konusundaki düşünceleri, aldıkları çevre eğitiminin niteliğini gözler önüne sermektedir. Kaliteli bir çevre eğitimi yardımıyla insanların dağ ekosistemlerini tanımaları ve sürdürülebilirliği konusunda daha bilinçli bireyler yetiştirilebilir. Milli parklar içerisinde eğitim gerçekleştirilmeden önce eğitimi verecek olan kişinin milli parkın sahip olduğu genel özellikler ile ilgili kısa bir ön bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu durumla eğitim verilecek grupların, sınıfların veya toplulukların küçük olması katılımcıların öğrenmelerini kolaylaştıracağı gibi bireylerin park içerisinde yaşamakta olan canlı hayatını koruma bilinci

ile yaşamları boyunca hareket etmelerinin sağlanması ekosistem üzerindeki insan baskısını biraz da olsa hafifletecektir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular: Milli Parklar ile Çevre Eğitimi Arasındaki İlişkiler

Milli parklar korunması, planlanması ve yönetilmesi açılarından tüm dünyada en çok tecrübeye sahip alanlardır. Dünyadaki her milli park için o milli parka ait olan bir ziyaretçi yönetim projesi hazırlamak gerekmektedir (Çoban, 2016; Zal, 2002). Milli parklarda bulunan flora ve fauna zenginliğine ek olarak jeolojik ve jeomorfolojik yapılarının özgünlüğü bu alanların korunmasındaki temel nedeni oluşturmaktadır. Milli parkların sahip olduğu bütün ekosistemler, tüm jeolojik yapılar ve tarihi zenginlikler ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir (Düzgüneş ve Demirel, 2015; Özhamamcı ve Yılmaz, 2013).

Ziyaretçilerin alakalarının artmasıyla insanlığın çevreye karşı uyguladığı baskı artmış bu nedenle de içinde olduğumuz doğal alanlar tehlike altına girmiştir. Bu durumun önüne ancak ve ancak çevre eğitimi ile geçilebilir. Nitelikli çevre eğitimi alan bireyler doğaya zarar vermek yerine doğa ile uyum içinde yaşamayı tercih etmektedir. Bu çevre eğitimi, insanların dağ ekosistemlerinin korunmasına ya da milli parkların korunmasına yönelik tutum ve davranışlarında değişikliklere etken olmaktadır. Nitekim Spil Dağı Milli Parkı ziyaretçileriyle yapılan görüşmeler incelendiğinde çevre eğitiminin dağ ekosistemleri ve milli parklar ile ayrı ayrı ve bütün olarak tamamen ilişkili olduğu görülmektedir. Çevre eğitimi olmadan ne milli parkları korumak ne de ekosistem/dağ ekosistemlerini korumak mümkün değildir.

4.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular: Doğa İçinde Verilen Eğitimin Önemi

Ülkemizde milli parklar içerisinde ilk eğitim aktiviteleri 1999 yılında başlayan ve 2004'e kadar devam eden TÜBİTAK Yer Deniz Atmosfer ve Çevre Eğitimi Grubu'nun girişimi ile başlatılmış olan Milli Parklarda Bilimsel Çevre Eğitimi isimli proje çerçevesinde 4 farklı milli park içerisinde yapılan ekoloji temelli doğa eğitimi ile yapılmıştır. İlerleyen süreçte Millî Eğitim Bakanlığı doğa ile çevre kavramlarının erken yaşlarda verilmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak, Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Derneği ve Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı gibi bazı sivil toplum kuruluşları bazı projeler çerçevesinde doğa ve çevre eğitim programlarını gerçekleştirmiştir. Yine TÜBİTAK tarafından desteklenmiş doğa eğitimi ve bilim okulu planlarının sayısı 2007 ile 2012 yılları arasında 289'dur. Doğa Derneği'nin yapmış olduğu *Doğa Çantam* ve Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı'nın yaptığı *Genç Ekologlar* çevre eğitim programları ve Kaynak, Çevre ve İklim Derneği'nin gerçekleştirdiği

Yeşil Kutu Projesi henüz ortaöğretime geçmemiş öğrenciler ile yapılmıştır. Doğa eğitiminin erken yaşlarda etkinlikler yolu ile verilmesi öğrenciye doğa ve çevre kavramları ile çevre bilincini aşılayacaktır. Fakat bu eğitimlerin sadece öğrencilere değil doğumdan itibaren çocuklarına çevreyi tanıtan ebeveyn ve yetişkinlere yönelik uygulanması da oldukça önemlidir. Ne yazık ki yetişkinlerin yeterli çevre bilincine sahip olamamasının ana nedeni küçüklüğünden beri doğadan kopuk bir biçimde yetişmesi ve sonrasındaki eğitimin de yetersizliğidir. Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarından biri olan çevre, doğa ve çevresindeki canlılara karşı duyar sahibi bireyler yetiştirme kapsamında çevre eğitimi ve doğa içerisinde verilen eğitimin önemi açıkça görülmektedir (Artun ve Bakırcı, 2012).

Çevre sorunlarına çözüm için çevre ile doğa koruma çalışmalarının önemleri üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda sorunların çözümü etkili ve verimli çevre eğitimi ile sağlanabilir. Böyle bir eğitim ancak doğa içerisinde gerçekleştirilebilir. Bireylerin yaşadığı tüm deneyimler göz önünde bulundurulduğunda dört duvar arasında yani doğadan uzakta ve kopuk bir biçimde yürütülen çevre eğitiminin, bireylerin büyük bir kısmında doğayı ve çevreyi doğru bir biçimde tanımalarının mümkün olmadığı ve çevre bilinci ise farkındalıklarının yetersiz kaldıkları görülmektedir. Tüm bireylerin doğa yoluyla birebir etkileşimde bulunarak çevreyi kavramaları için doğa temelli öğrenme yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda manzara ile öğrenme, doğa deneyimi ve okul dışı alanlarda eğitim isimleri ile de bütünleşmiştir. Yani çevre eğitiminin bilgi kısmından ayrı olarak, doğruca etkileşime izin verecek çevre eğitimi faaliyetleri belirginleşmiştir.

Doğa içerisinde verilen eğitim üzerine yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde bireylerin doğaya yönelik algılarının pozitif yönde geliştiğini, ekolojiye ait kavramlara yönelik bilgi düzeyinin arttığını, çevre bilincinin etkisi ile farkındalıklarını ve sorumluluklarını benimseyerek doğaya olan davranışlarını geliştirdikleri belirtilmiştir.

Spil (Manisa) Dağı Milli Park'ında yapılan görüşmeler içerisinde çevre eğitiminin niteliği 18 kişi tarafından açıkça yetersiz olarak belirtmiş olup aldıkları çevre eğitimini sorgulamalarına neden olmuştur. Bu sebeple doğa içerisinde verilebilecek her türlü eğitim bireylere pozitif yönde katkı sağlayıp, aldıkları çevre eğitimini hatırlamalarını sağlayabilmektedir. Özellikle yaygın eğitim çerçevesinde bu duruma bakıldığında doğa içerisinde verilecek eğitimler okul haricinden daha fazla kitleye ulaşmayı mümkün kılar.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm içerinde araştırmadan elde edilen veriler ışığında bu çalışma ile diğer çalışmaların aynı veya farklı olan yönlerine değinilmiş olup araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Bu veriler ışığında çalışmanın sonuçları da göz önünde bulundurularak bazı öneriler sunulmuştur.

5.1. Tartışma

Spil Dağı Milli Parkı 6860 hektarlık alan üzerine kurulu ve 1517 m rakıma sahiptir. Bu özelliği dağ ekosistemleri unsurları açısından zengin olmasına katkı sağlamıştır. Dağ ekosistemleri açısından incelendiğinde Spil Dağı Milli Parkı'nın genel, jeolojik ve jeomorfolojik, fauna ve flora ile genel iklim özelliklerine bulgular kısmında yer verilmiştir.

Erten (2004), yapmış olduğu çalışmada dağ ekosistemi unsurlarından bitki ve hayvanlarla ilgilenmenin, tanımanın, sevmenin ve korumanın çevre bilincinin geliştirilmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Ziyaretçi görüşleri dikkate alındığında çevre eğitimi dağ ekosistemlerinin öğrenilmesine katkı sağlamaktadır. Gerek örgün eğitimde gerekse de yaygın eğitim içerisinde verilecek çevre eğitimi sayesinde dağ ekosistemlerinin korunması ve devamlılığı sağlanabilir. Çevre bilinci yüksek bireyler ekosistemlerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Yapılan çalışma Erten (2004)'in sonucunu destekler niteliktedir.

Koday ve Kaymaz (2017) yaptıkları çalışmada, çevre eğitimi ile milli parklar arasında doğrudan ilişki olduğunu belirterek bu eğitim sayesinde doğayı tanıtmanın çevre ile doğa koruma bilincini oluşturduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca teorik ve pratik açılardan halkın bilinçlendirilmesinin önemini vurgulayarak çevre eğitimi konusunda eksikliklerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Çevre eğitimi içerisinde milli parkların yer alması toplum tarafından milli parkların daha doğru bir şekilde öğrenilmesine neden olacaktır. İlgili eğitimin küçük yaşlardan itibaren başlayarak hem okulda hem de doğa ile iç içe verilmesi bireyin tutum ve davranışlarında olumlu değişimlere sebebiyet verecektir. Bu durumda gerçekleştirilen görüşme Koday ve Kaymaz'ın çalışmalarının sonucunu destekleyici niteliktedir.

Atik ve Toksöz (2005), yapmış oldukları çalışmada çevre bilincinin kazandırılmasında çevre eğitimi kapsamında milli parklara ve yeşil alanlara değinilmesinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerden elde edilen verilere göre ziyaretçilerin çoğunluğu çevre eğitimi ile dağ ekosistemleri ve milli parklar arasındaki ilişkiyi belirtirken çevre bilincinin

oluşturulmasında, bu alanların korunmasının önemli bir yere sahip olduğunu belirterek Atik ve Toksöz (2005)' i desteklemektedir.

Doğal alanlardan olan milli parklar içerisinde eğitim gerçekleştirilmeden önce eğitim verecek olan kişinin milli parkın sahip olduğu genel özellikler ile ilgili gerekli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Eğitim verilecek grupların, sınıfların veya toplulukların küçük olması katılımcıların öğrenmelerini kolaylaştıracaktır. Ayrıca bireylerin park içerisinde yaşamakta olan canlı hayatını koruma bilinci ile hareket etmelerinin sağlanması, ekosistem üzerindeki insan baskısını engelleyecektir. Doğa içerisinde verilen eğitim üzerine yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde bireylerin doğaya yönelik algılarının pozitif yönde geliştiğini, ekolojiye ait kavramlara yönelik bilgi düzeyinin arttığını, çevre bilincinin etkisi ile farkındalıklarını ve sorumluluklarını benimseyerek doğaya olan davranışlarını geliştirdikleri belirtilmiştir. Öztura (2010), yaptığı çalışmada öğrencilere milli parklar içerisinde doğa eğitimi çalışmalarına katılma isteklerini sormuştur. Öğrencilerin %74,30'u bu soruya evet cevabını vermiştir. Kalender (2010), benzer çalışmasında doğa içerisinde uygulamalı eğitimin bireylerde kalıcı ve etkili öğrenme sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Köksal (2005) ise gerçekleştirdiği çalışmada milli parklardaki yaygın eğitim ile okullardaki örgün eğitim arasında karşılaştırma yapmıştır. Bunun sonucunda kitap temelli eğitimin görerek, dokunarak ve yaşayarak öğrenmeye göre yetersiz kaldığını dile getirmiştir. Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı ziyaretçilerine yöneltilen yedinci soru göz önüne alındığında katılımcıların cevapları doğrultusunda çevre eğitiminin yetersizliği açıkça vurgulanmıştır. Nitekim çevre eğitiminin doğa içerisinde öğrenilmesi daha pozitif etkileri de beraberinde getireceğinden Öztura (2010), Kalender (2010) ve Köksal (2005)'ın çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir.

5.2. Sonuç

Bu bölümde dağ ekosistemlerinin çevre eğitimi açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir.

5.2.1. Dağ Ekosistemleri Açısından Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı

Spil Dağı Milli Parkı Manisa Ovası, Kemalpaşa Ovası ile İzmir Körfezi arasında yer almaktadır. Gediz Ovası'nın 60 metre seviyesinden çok kısa bir mesafede artan yükselti ile dağın en yüksek noktası 1517 metreye ulaşmaktadır. Milli parkın iklimi Akdeniz-Karasal geçiş iklimine sahip olup mevsim sıcaklıkları her yıl değişiklik göstermektedir. Topografik yapı, iklim etkileri, yükselti, kalkerli yapı, flora ve faunanın zenginleşmesini sağlamıştır. Dağ ekosistem unsurları Spil Dağı Milli Parkı ziyaretçileri tarafından da ifade edilmiş olup, çevre

eğitimi içerisinde kullanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Ziyaretçiler biyotik faktörleri daha çok ifade ederken abiyotik faktörleri daha az ifade etmektedir. Bu veriler ışığında yine aynı soruya ZE7, ZK11, ZE12, ZK17, ZE18, ZE19 ve ZE23 çevre eğitiminde hangi unsurların kullanılabileceğini belirtmedikleri için bu konuda bilgi eksiklikleri görülmektedir.

Dağ ekosistem unsurlarından olan biyoçeşitlilik hakkında ziyaretçilerin 9'u net bir tür veya cins ismi vermemişlerdir. Söylenilen cins isimlerine bakıldığında bitki isimlerinin hayvanlardan daha fazla söylenildiği görülmektedir. Ziyaretçilerin 7'si endemik türler hakkında örnek verirken 16 kişi soruya herhangi bir yanıt verememiştir. Yanıtlar incelendiğinde endemik tür olarak ifade edilen sümbül, karanfil ve yaban gülünün endemik olmadığı, bu durumda ziyaretçilerin endemik tür kavramını tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır. Ziyaretçilerin mesleklerinden yola çıkarak eğitim düzeyleri düşünüldüğünde 23 kişiden 16'inin endemik tür hakkında herhangi bir bilgi sunmaması da dikkat çekicidir. Bu durumun ortaya çıkmasında ülkemizdeki örgün veya yaygın eğitimdeki çevre eğitiminin yetersiz olmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ziyaretçilerin milli parklar ile ilgili verdikleri cevaplar doğrultusunda bilgi seviyelerinin yetersiz kaldığı, bununla beraber milli parkı ziyaret etme amaçlarının eğitim olmadığı genellikle eğlence ve dinlenme amaçlı olduğu görülmektedir. Milli parklar ile ilgili olarak sorulan ilk üç soru incelendiğinde milli parkı net olarak tanımlayamadıkları fakat milli parka ait bazı özellikleri ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılara Spil Dağı Milli Parkı'ndan önce hangi milli parkları ziyaret ettikleri sorulmuş ve daha önce milli park ziyareti yapmış bireylerin milli park kavramını gerçek tanımına daha yakın tanımladıkları dikkat çekmiştir. Farklı milli parkları ziyaret eden katılımcıların milli parkları ziyaret etme amaçları tek bir amaçla sınırlı kalmayıp pozitif yönde gelişim göstererek sadece piknik yapma, huzur bulmadan ziyade doğa ile iç içe olma, yeni yerler keşfetme, tarihi ve turistik alanları görme, çocuklara erken yaşta doğayı tanıtma amaçlı milli park ziyareti yaptıkları görüşme verilerinden anlaşılmaktadır.

5.2.2. Çevre Eğitimi ile Dağ Ekosistemleri ve Milli Parklar Arasındaki İlişki

Çevre eğitimi, milli parklar ve dağ ekosistemleri birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Ziyaretçi görüşleri dikkate alındığında çevre eğitiminin niteliksiz ya da yetersiz olması korunan alanlardan olan milli parkları ve barındırdığı tüm ekosistemlerin zarar görmesine sebep olarak, gelecek nesillere bu doğal güzelliklerin aktarılması engellemektedir. Doğa kendi kendine insan müdahalesi olmadan sürdürülebilirliğini gerçekleştirirken çevre bilinci düşük bireyler tarafından tahribata maruz kaldığı için sürdürülebilirliği tehlike altına

girmektedir. Mevcut tehlikeleri en aza indirgemek için korunan alanlarda belirli ziyaretçi kuralları mevcuttur. Bu bağlamdan yola çıkarak ziyaretçilerin milli parklarda uygulanan ziyaretçi kuralları sorulmuş ve 5 katılımcının ziyaretçi kurallarına çok fazla dikkat etmedikleri için kurallara değinmeden dağ ekosistemlerinin sürdürülebilirliği hakkında yorum yapmadan soru ile ilgisi olmayan cevaplar verdiği görülmüştür. Kadın katılımcılar erkek katılımcılara kıyasla kurallar ve dağ ekosistemlerinin sürdürülebilirliği hakkında daha fazla pozitif yönde görüş açıklamışlardır. Ziyaretçilere dağ ekosistemlerinin korunmasına yönelik öneriler sorulduğunda 23 ziyaretçiden 4'ünün herhangi bir öneri sunmadığı, 2 ziyaretçinin sorudan bağımsız yanıtlar verdiği ve 17 kişinin ise olmasını istedikleri yönde öneri belirttikleri görülmüştür.

5.2.3. Doğa İçerisinde Verilen Eğitimin Önemi

Çevre sorunlarının en aza indirgenmesi için çevre ile doğa koruma çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sorunların çözümü etkili ve verimli çevre eğitimi ile sağlanabilir. Bu tür bir eğitim ancak doğa içerisinde gerçekleştiğinde mümkün olabilir. Doğadan uzakta ve kopuk bir biçimde çevre eğitimi verildiğinde bireylerin büyük bir kısmının doğayı ve çevreyi doğru bir biçimde tanımadıkları görülmektedir.

Yapılan görüşmeler çerçevesinde ziyaretçilere eğitim hayatlarında dağ ekosistemleri ve milli parkların çevre eğitimindeki yeri sorulmuştur. Alınan 23 görüşten 11'i aldığı çevre eğitiminin yeterli olmadığını belirtirken, 5 katılımcının ise aldıkları çevre eğitiminde bu kavramlara hiçbir şekilde yer verilmediğini açıkça söylemişlerdir. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite eğitim seviyelerinden hatırladıkları bilgiler sorulduğunda 11 katılımcı eğitim hayatlarından akıllarında kalan herhangi bir bilginin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum da okullarda gösterilen çevre eğitiminin yetersiz kaldığının ve çevre eğitimi konuları ve kazanımlarının tek bir derste değil farklı dersler içerisine konu bazlı dağıtıldığı için öğrenilmesi ile ilgili sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğu çevre eğitiminin niteliğinin az ve yetersiz olduğunu ifade etmiştir. ZK4'ün de görüşünde belirttiği gibi çevre eğitimi genellikle "çevreyi koruma" biçiminde algılanmakta olup daha geniş alanlara yayılamamaktadır. Oysaki eğitim sistemimizde doğa içerisinde eğitime daha fazla önem veriliyor olsaydı, bireyler önce çevreyi tanıyıp sonra koruma aşamalarını uygulayarak gelecek nesillere aktarabilirlerdi. Ayrıca bireyler doğa korumadaki amaçların; yere çöp atmama, ağaç kesmeme, suları kirletmeme gibi basit durumlardan ibaret olmadığını, bunların yanında doğadaki tüm sistemlerin dengeli ve sağlıklı kalabilmesi için doğa ile uyum içinde yaşamanın önemini kavrayabilirlerdi.

5.3. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında ulaşılan veriler ve sonuçlar doğrultusunda bazı önerilere yer verilmiştir.

- Çevre eğitimi erken çocukluk döneminden başlayarak tüm eğitim düzeylerinde yer almalıdır. Bu süreçte çevre hakkında konular işlenirken öğrencilerin doğa ile iç içe öğrenmesinin de ayrıca sağlanması gerekmektedir.
- Çevre eğitimi her eğitim-öğretim yılında müfredatlarda yeterli düzeyde yer almalı ve zorunlu bir ders olarak verilmelidir. Yaygın eğitim aşamasında ise tüm yaygın eğitim kurumlarının hepsinde çevre eğitimi ile milli park ve dağ ekosistem eğitimlerine yer verilmeli böylece eğitimin her basamağında toplumun katılımına olanak sağlanmalıdır.
- Milli park çevresinde çevre eğitimleri, küçük gruplar halinde kamp olanakları sunularak doğa ile iç içe verilmelidir. Başka bir deyişle görerek öğrenme ile eş zamanlı olarak yaşayarak öğrenmeleri de sağlanmalıdır.
- Çevre eğitimlerini gerçekleştiren kişilerin uzmanlık alanlarının farklı olduğu düşünüldüğünde ekosistem unsurlarından flora ve fauna gibi belirli alana hitap eden konular için bilimsel terimler yerine tüm katılımcıların anlayacağı biçimde sadelik esas alınarak bilgi verilmelidir.
- Görüşmecilerden alınan bilgiler doğrultusunda ziyaretçilerin daha önce geçerli bir çevre eğitimi almadıkları görülmektedir. Geçerli bir çevre eğitimi ile doğa, milli park ve ekosistem eğitimlerinin katılımcılar üzerinde verimli olmasına olanak sağlamalıdır.
- Bireylerin çevreye olan farkındalık ve bilinç düzeyini arttırmak için sosyal medyanın aktif olması, kitle iletişim araçları ile afişler ve tüm bireylere hitap edecek seminerler, okul öncesindeki çocuklar için oyun, tiyatro gibi etkinlikler yapılmalıdır.
- Korunan alanlar üzerindeki tüm etkinlikler geniş bir alan oluşturduğu için kamu, kurum ve kuruluşları, doğa dernekleri ve vakıfları arasında ciddi bir koordinasyon sistemi oluşturulmalıdır.
- Korunan alanlar içerisinde olası eğitimlerin gerçekleşmesi halinde ziyaretçi akınının önüne geçebilmek için milli parkın yakınlarında da ziyaretçilerin dinlenme ve piknik alanı olarak kullanabilecekleri alanlar düzenlenmelidir. Doğanın zarar görmesini engellemek adına ziyaretçilerden kaynaklanan her türlü katı atıklar için geri dönüşüm kutuları konulmalı ve geri dönüşüm merkezleri ile koordineli çalışma yapılmalıdır.

- Spil Dağı Milli Parkı'na gelen ziyaretçilerin görüşme haricinde belirttikleri gibi milli parktan Manisa'ya giderken yolun tamamının stabilize olması ulaşım açısından bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun bir planlama çerçevesinde çözülmesi gereklidir.
- Milli parkların doğal güzelliklerini koruyabilmek adına konaklama alanlarının milli park sınırlarına yakın yerlere taşınması gereklidir. Esas olarak milli park sınırları içerisinde bu tarz yapılara imar izni verilmemelidir.
- Halk arasında çevre eğitimi, dağ ekosistemi ve milli park kavramları çok az bilinmektedir ve çevre bilinçleri de bu doğrultuda zayıftır. Halkı daha çok bilinçlendirmek için yaygın eğitim kurumları aktif bir şekilde kullanılmalıdır.
- Korunan alanların içerisinde küçük gruplar halinde ziyaretçilere rehber eşliğinde tanıtımlar yapılmalıdır. Bu şekilde ziyaretçilerin korunan alanlardaki dağ ekosistemlerini daha iyi tanıyıp sürdürülebilirliği konusunda daha pozitif davranış göstermeleri beklenebilir.
- Spil Dağı Milli Parkı'nın sürdürülebilirliği için disiplinler arası çalışmaların yapılması ve bunun koordinasyonu için "Spil Dağı Milli Parkı ve Yakın Çevresi Amenajman Merkezi'nin" kurulması yerinde bir girişim olacaktır.
- Spil Dağı Milli Parkı'nın ve dağ ekosisteminin sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilmesi-korunabilmesi için yerel halkla iş birliğine gidilmesi zorunludur. Zira halkın ihtiyaçlarının ve bilgi birikiminin dikkate alınmadığı uygulamalar genellikle başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.
- Ziyaretçi görüşlerinden ve gözlemlerden anlaşıldığı üzere milli park içerisinde tanıtıcı levhaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu çerçevede Spil Dağı Milli Parkı bünyesinde tanıtıcı levhalar ve milli park içerisinde nasıl davranılması gerektiğini belirten afişler için bütçe ayrılmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağı Günerhan, S. (2012). *Doğal öneme sahip alanlar kapsamında sürdürülebilir kent olgusu üzerinde araştırmalar: İzmir ili örneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Akbuğa, F. (2016). *Çevre sorunlarına etik bir yaklaşım: Felsefi bir sorgulama.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Akbulut, G. (2012). *Küre Dağları Milli Parkı'nın Bartın bölümündeki sosyo-kültürel yapının pan parks çerçevesinde incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye'de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 14*(2), 599-616.

Alışkan, Z. Ş. (2006). *Dağ ekosistemlerinin önemi ve planlama kriterleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ant, K. ve Stipproweit, A. (1985). *Natur-und Umweltschunds- ein uraltes problem.* LÖFLL-Mitteilungen, 10, Heft 3, Landwirtschaftsverlag GmbH, Münster- Hiltrub, 24-26.

Aslankara, M. S. (Der.). (1998). *Cumhuriyetimizin 75. yılında ormancılığımız.* Ankara: Orman Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı.

Atasoy, E. (2005). Çevre bilinci ve çevre için eğitim. *Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi,* 5, 109-131.

Atasoy, E. (2006). *Çevre için eğitim çocuk doğa etkileşimi.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Atasoy, E. (2015). *İnsan doğa etkileşimi ve çevre için eğitim.* İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Atik, M. ve Toksöz, A. (2005). Korumada çevre eğitimi. *Korumada 50 Yıl Sempozyumu*. İstanbul 17-18 Kasım 2005, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 73-82.

Aytaç, A. S. (2003). *Murat Dağı'nın milli park planlaması ve çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Artun, H. ve Bakırcı, H. (2012). Ülkelerin çevre eğitimine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20*(2), 365-384.

Bakırcı, H. ve Artun, H. (2011). Farklı ülkelerin çevre eğitimi politikalarını karşılaştırmaya yönelik bir durum çalışması. *Electronic Journal of Social Scienses, 10*(37), 202-223.

Başar, H. ve Yücel, A. (2019). Manisa-Spil Dağı'ndaki biyolojik çeşitliliği korumanın ekonomik değerinin belirlenmesi. *Ormancılık Araştırma Dergisi Turkish Journal of Forestry Research, 6*(1), 59-71.

Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(9), s2-3.

BBC News Türkçe. (2023, 19 Ocak). Uludağ Alan Başkanlığı: Çevrecilerin 'yapılaşmayı hızlandıracak' dediği kanun teklifi yasalaştı. https://www.bbc.com/turkce/articles/ckr3ej7gk3lo adresinden 19 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Begon, M., Harper, J. L. ve Townsend, C. R. (1991). *Ökologie: Individuen, Populationen und Lebensgemeinschaften.* Birkhäuser Verlag.

Berns, G. N. ve Simpson, S. (2009). Outdoor recreation participation and environmental concern: a research summary. *Journal of Experiential Education, 32*(1), 79-91.

Blanco, C. N. P. (2002). An educational strategy for the environmental in the National Park System of Venezuela. *Environmental Education Research, 8*(4), 463-473.

Bögeholz, S. (2006). Nature experience and its importance for environmental knowledge, values and action: Recent German empirical contributions. *Environmental education research, 12*(1), 65-84.

Chiu, Y. T. H., Lee, W. I. ve Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: exploring the role of destination image and value perception. *Asia Pacific Journal of Tourism Research, 19*(8), 876-889.

Cırık, U. (2007). Milli parklar ve uzun devreli gelişme planları, *Planlama Dergisi, 2007/1,* s.45-50.

Çepel, N. (1983). *Genel ekoloji.* İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 3155.352, İstanbul.

Çepel, N. (1995). *Çevre koruma ve ekoloji terimleri sözlüğü.* TEMA Vakfı Yayınları, No: 6, İstanbul.

Çetinkaya, G. (2008). *Milli parkların bir rekreasyon alanı olarak düzenlenmesi ve yönetilmesi; bir model önerisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Çevre Bakanlığı. (1991). *Unced 1992 ulusal rapor*. Ankara.

Çoban, G. (2016). *Milli parklarda koruma- kullanma dengesinin sağlanması yönünde geliştirilen ziyaretçi yönetim araçlarının incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Çolak, A. H. (2001). Yüksek dağlar. *Yeşil Atlas Dergisi, 4,* 78-92.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve çevre yönetimi sürdürülebilir gelişme yaklaşımı.* Ankara: Nobel Basımevi.

Demir, E. ve Yalçın, H. (2014). Türkiye'de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 7*(2), 7-18.

Demirayak, F. (2002). Biyolojik çeşitlilik- doğa koruma ve sürdürülebilir kalkınma. *TÜBİTAK vizyon, 2023,* 1-30.

Demircioğlu, G., Demircioğlu, H. ve Yadigaroğlu, M. (2015). Fizik, kimya ve biyoloji öğretmen adaylarının çevre bilinç düzeylerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (19), 167-193.

Demirel, Ö. (2005). *Doğa koruma ve milli parklar*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası, Trabzon.

Demirkaya, H., Erduran Avcı, D., Genç, H, Deniş Çeliker, H., Yıldırım, B., Genç, D. G., Ünal, O. ve Çal, Ü. T. (2020). An Investigation of prospective teachers' attitudes towards National Parks and views on Ecology-based environmental education. *Journal of Educational Issues, 6*(2), 59-86.

Demirözer, A. İ. (2019). *Spil Dağı Milli Parkı'nda (Manisa) kültürel ekoloji: Ayvacık Köyü Örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Demirsoy, A. (2004). *Son imparatora öğütler "bilim toplumu"* (6.Baskı). Ankara: METEKSAN A.Ş.

Deniş, H. (2007*). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin yaşadıkları çevrede bulunan milli parklara yönelik tutumlarının araştırılması (Isparta ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Doğan, K. ve Doğan, M. (2023). Küreselleşen Dünya'da dağ ve insan etkileşimi: Rize Dağları örneği. *Anasay,* (23), 247-264.

Dudley, N. ve Stolton, S. (Ed.) (2008). *Defining protected areas: an international conference in Almeria, Spain.* Gland. Switzerland: IUCN. 220 pp.

Duman, H. 1985. *Manisa Dağı (Spil Dağı) Milli Parkı'nın flora ve vejetasyonu üzerine bir çalışma*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Durukan, Z. (2016). *Spil Dağı Milli Parkı'nın Turizm Coğrafyası.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Düzgüneş, E. ve Demirel, Ö. (2015). Milli Parklarda doğal ve kültürel kaynak değerlerinin görsel peyzaj kalite yönünden değerlendirilmesi, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 5*(12), 13-23.

Ekinci, G. (1991). *Türkiye Milli Parkları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erol, A. (2016*). Proje yaklaşımına dayanan aile katılımlı çevre eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının çevreye yönelik farkındalık ve tutumlarına etkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi, 65*(66), 1-13.

Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. *Eğitim ve Bilim, 37*(166), 88-100.

Evkuran, M. (2008). Çevre bilincinin teorik temelleri üzerine. *Çevre ve Din Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metinleri,* Cilt: 2, İstanbul, 35-48.

Frost, W. ve Hall, C. M. (2009). National Parks, National Identity and Tourism. *Tourism and National Parks International Perspectives on Development, Histories and Change* içinde, s. 63-77. Routledge: New York.

Gould, R. K., Coleman, K. ve Gluck, S.B. (2018). Exploring dynamism of cultural ecosystems services through a review of environmental education research. *Ambio* 47, 869–883.

Görmez, K. (2007). *Çevre sorunları.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Gül, İ. İ. (2010). Ekosistem yaklaşımı hukuki ve teknik boyutları- uygulamalar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güler, T. (2007). Yaygın eğitimde çevre eğitimi. İçinde: "Çevre Eğitimi". Türkiye Çevre Vakfı Yayını No:178, Ankara, 99-116.

Güler, T. (2009). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim, 34*(151), 30-43.

Gülersoy, A. E., Yener, H., Turgut, T., Özşahin, D. M. ve Açıkgöz, D. A. (2021). Kaos çağında ideal bir çevre eğitimi politikası için bazı öneriler. *Turkish Studies, 16*(5), 1495-1552.

Gülez, S. (1988). Doğa Koruma, milli parklar ve turizm. *Türkiye'de Ormancılık İşletmeciliği Gelişimi Sempozyumu,* Ankara.

Hadımoğulları, N. (2002). Etkili çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 3*(28), 1085.

Hepcan, Ş. (1997). *Milli parklarda yönetim zonlarının belirlenmesi amacıyla Spil (Manisa) Dağı Milli Parkı örneğinde bir yöntem araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

İnanç, S. (2013). Camili Biyosfer Rezerv Alanı'nın sosyal dokusu ve yönetsel sorunları. *II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, Isparta: 22-24 Ekim 2014*, 321-330.

İzmir Orman Bölge Genel Müdürlüğü. (1970). *Spil Dağı Milli Parkı Amenajman Planı.*

Jung, C. G. (1999). *Bilinç ve bilinçaltının işlevi.* İstanbul: Say Yayınları.

Kahyaoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının Fen ve Teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazırbulunuşlukları ve özyeterliliklerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (17), 28-40.

Kalender, Ç. (2010). *Türkiye'de yapılan doğa eğitimlerinin değerlendirilmesi (Kaçkar Dağları Milli Parkı örneği).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin.

Karaçar, E. (2019). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nı ziyaret eden turistlerin çevreye yönelik tutumları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 211-224.

Karadeniz, N. (1989). *Koruma ve kullanım kriterleri açısından Uludağ Milli Parkı'nın irdelenmesi ve değerlendirilmesi üzerine bir inceleme.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon boş zamanlarda değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karslıoğlu, E. (2006). *Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda çevre sorunları ve sorunların giderilmesi için çevre yönetim sistemi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Kaya, Z., Kün, E. ve Güner, A. (1998). Türkiye' de bitki genetik çeşitliliğinin yerinde (In Situ) korunması ulusal planı. *Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü Bitki Koruma ve Erozyonla Mücadele Daire Başkanlığı,* 96.

Keleş, Ö. (2007). *Sürdürülebilir yaşama yönelik çevre eğitimi aracı olarak ekolojik ayak izinin uygulanması ve değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası.* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A. G. (2015). Milli parkların sürdürülebilir kullanımı be yönetim planı önerisi: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (34), 173-190.

Kılıç, M. (2018). Türkiye'de milli parkların gelişimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kılıç, M. ve Kervankıran, İ. (2019). Türkiye' de milli parkçılığın kısa bir hikayesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. *Türk Coğrafya Dergisi,* (72), 21-34.

Kımmıns, H. (1992). *"Balencing Act. Environmental Issues in Forestry" UBC Press.* University of British Columbia, Vancouver.

Kocalar, A. O. (2016). Ekolojik farkındalığın arttırılmasında milli parkların rolüne ilişkin öğrenci görüşleri. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, 5*(9), 55-61.

Kocataş, A. (1992). *Ekoloji ve çevre biyolojisi.* İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.

Koçan, N. (2016). Doğanın hissettirdikleri: liseliler doğa eğitiminden yansımalar. *Akademik Bilim Eğitim Bilimleri Dergisi (ABED), 2*(1), 1-9.

Koday, Z. ve Kaymaz, Ç. K. (2017). Çevre, eğitim ve milli parkların önemi. 15. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi 11-12 Eylül 2017. Tebliğler Kitabı, 21-32, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul.

Köksal, A. E. (2005). Yaygın öğrenme ortamları: Milli Parklarda Çevre Eğitimi Programı'na Katılanların Öğrenme ve Öğretim Hakkındaki Düşünceleri. *Korunan Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül 2005 Isparta: Poster Bildiriler Kitabı*, 45-47.

Kurdoğlu, O. (2007). Dünya'da doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8*(1), 59-76.

Kurdoğlu, O., Kurdoğlu, B.Ç. ve Şen, G. (2005). Çevre için eğitimde korunan alanların rolü Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Sözlü Bildiriler Kitabı,* 175-182. 8-10 Eylül, Isparta.

Kuvan, Y. (2005). *Korunan alan yönetiminde etkinliğin önemi ve değerlendirilmesi.* Korunan Alanlar Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, s. 81-89.

MacKinnon, K. J. (1986). *Managing Protected Areas in the Tropics.* International Union for Conservation of Nature and Natural Resources and the United Nations Environmental Programme, Gland, Switzerland.

Manisa Valiliği. (2012). *Manisa Rehberi 2012.* Manisa: Manisa Valiliği Kültür Yayınları.

Mansuroğlu, S., Keleş, T. ve Dağ, V. (2021). Doğa koruma yaklaşımlarında eğitime bağlı değişimlerin ortaokul öğrencileri örneğinde değerlendirilmesi. *Kent Akademisi, 14*(2), 347-360.

Mazman Budak, F. (2018) Doğa temelli çevre eğitimi. Sever, R. ve Yalçınkaya, E. (Der.). *Çevre Eğitimi* içinde ss. 296-307. Ankara: Pegem Akademi.

Meydan, A., Bozyiğit, R. ve Karakurt, M. (2012). Ekoloji temelli doğa eğitimi projelerinin katılımcı beklentilerini karşılama düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi,* (25), 238-255.

Milli Parklar. (2022, 6 Kasım). Erişim adresi https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/27/Milli-Parklar

Miser, R. (2010). *Çevre eğitimi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği (EBF-MD).

Mortan, M. (1991). *Türkiye'de doğa koruma çalışmalarının Büyük Menderes Deltası örneği ile uygulama olanakları ve sınırları üzerine araştırmalar.* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Mubita, K., Milupi, I., Monde, P. N. ve Simooya, S. M. (2022). Understanding environental education: conceptualization, definitions, history and application. *Journal of Lecicography and Terminology, 6*(2), 116-127.

Nepal, S. K. ve Weber, K. W. (1995). Managing Resources and resolving conflicts: national parks and local people. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 2*(1), 11-25.

Odum, E. P. (1971). *Fundamentals of Ecology.* Third Edition, W. B. Saunders Co., Philadelphia, 1- 574.

Osyannikova, O. V., Guseva, A. V. ve Yakovenko, O. V. (1998). *Çevre bilimci: özü ve oluşum yolları. Çevre Eğitimi: Kavramı ve Metodik Yaklaşımlar.* Ed. Nizami Mamedov, red. Zafer Ayaz, çev. Bikehanım Paşayeva. Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı. Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları: 1. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 18-27.

Ozaner, F. S. (2002). Milli parklarda çevre eğitim eko-rehber yetiştirilmesinde ve ekoturizmin yaygınlaştırılmasındaki önemi. *Turizm Eğitimi Konferansı/Workshop,* 11-13 Aralık 2002, Ankara.

Ozaner, F. S. (2003). Ekoturizm etkinliklerinde ve ekoloji temelli çevre eğitiminde coğrafyanın önemi. *Ege Üniversitesi Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu,* 2, 51-54.

Ozaner, F.S. (2004). "Türkiye'de okul dışı çevre eğitimi ne durumda ve neler yapılmalı" V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi 5-8 Ekim 2004 Taksim International Abant Palace, Abant İzzet Baysal Üniversitesi & Biyologlar Derneği, Abant- Bolu. *Bildiri Kitabı (Doğa ve Çevre),* 67-98, Biyologlar Derneği, İzmir.

Ozaner, F.S. (2007). Çiçek ve böceklerin doğanın dilinin öğrenilmesindeki önemi; Alpin Çiçeklerin bu eğitimdeki özel yeri. *Gökyüzüne En Yakın Bitkiler: Alpin Çiçekleri Projesi, Flora Turizmi Eğitimi Bildiriler Kitabı*, Ed. Karahan, F. 20 Nisan- 09 Eylül 2007, 145-155, Erzurum.

Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: "Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim". *Eğitim ve Bilim, 32*(145), 23-38.

Özdemir, O. (2010). Doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelerine yönelik algı ve davranışlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 125-138.

Özdemirkol, M. (2020). Çevre bilinci eğitiminde Muş Alparslan Üniversitesi'nin ders müfredatı üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(UMS'20), 181-191.

Özhamamcı, E. ve Yılmaz, H. (2013). Değişik peyzaj karakterleri barındıran dağların, foto safari amaçlı görsel peyzaj analizi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 44*(1), 83-89.

Öztura, E. (2010). *Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Spil Dağı Milli Parkı ziyaretçilerinin Türkiye'de milli park kavramı ve eğitimi üzerine görüşleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Palmberg, I, E. and Kuru, J. (2001). Children and nature. ATEE 26th Annual Conference: RDC 17: Environmental Education.

Palmer, J. A. (1998). *Environmental education in the 21st Century: theory, practice, progress and promise.* London/New York: Routledge.

Phenice, L.A. ve Griffore, R.J. (2003). Young children and the natural world. *Contemporary Issues in Early Childhood, 4*(2), 167-171.

Pirot, J. Y., Meynell, P. J. ve Elder, D. (2000). (Eds.). Ecosystem management: lessons from around the world: a guide for development and conservation practitioners. *The World Conservation Union,* Gland- Switzerland and Cambridge- UK.

Prasetyo, K. (2022). Flash flood disaster mitigation through environmental education. *Geomatics and Environmental Engineering, 16*(4), 119-134.

Resmî Gazete. (1983). *Milli Parklar Kanunu*. Kanun No: 2873, 11 Ağustos 1983 tarih ve 18132 sayı.

Sancar, K. N. (2005). *Çevre için halk eğitimde Japonya ve Türkiye örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sellars, R. W. (1997). *Preserving nature in the National Parks: a history.* USA: Yale University.

Semenderoğlu, A., Aytaç, A. S., Aşkın, Y. ve Gül, P. (2005). Manisa (Spil) Dağı Milli Parkı'nın alternatif planlama stratejisine yönelik ön araştırma. *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül 2005*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Sert Çıbık, A. (2019). Öğretim programlarında çevre eğitimi. Hastürk, G. H. (Der.), *Çevre Eğitimi* İçinde 277-344. Ankara: Anı Yayıncılık.

Seyhan, S. ve Demirel, Ö. (2021). Almanya ve İngiltere örneklerinde korunan alan politikaları ve planlaması ile orman rekreasyon alanlarının yasal statüleri ve mevzuatları. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences, 4*(1), 82-98.

Sözbilir, M., Kutu, H. ve Yaşar, M. D. (2012). Science education research in Turkey: A content analysis of selected features of published papers. *In Science Education Research and Practice in Europe,* 341-374. Brill Sense.

Stapp, W. B., Bennett, D., Bryan, W., Fulton, J., MacGregor, J., Nowak, P., Swan, J., Wall, R. and Havlick, S. (1969). The concept of environmental education. *Journal of environmental education, 1*(1), 30-31.

Strauss, A. and Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and tecniques.* Dew Delhi: SAGE Publications.

Sungurtekin, S. (2001). Uygulamalı çevre eğitimi projesi kapsamında ana ve ilköğretim okullarında müzik yoluyla çevre eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(1), 167-178.

Şahin, K. (2021). *Çevre eğitimi ve Türkiye'deki ilköğretim okullarının çevre eğitimine ilişkin müfredatlarının incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Şat, B. (2002). *Doğa koruma ve çevre eğitimi açısından arboretumların işlevleri ve Atatürk arboretumu.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2017). *Çevre nedir?* https://webdosya.csb.gov.tr/db/bolu/icerikler/cevre-20180222082618.pdf adresinden 5.10.2022 tarihinde erişilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (2023). *Milli Parklar*. https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/Korunan%20Alanlar%20Listesi/MP-WEB-Son.pdf adresinden 15.06.2023 tarihinde erişilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı-Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (2019). *Spil Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı Analitik Etüt ve Sentez Raporu.* Manisa.

Tansley, A. G. (1935). The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology, 16*(3), 284-307.

Thapa, B. (2010). The mediation effect af outdoor recreation participation on environmental attitude-behavior. *The Journal of Environmental Education, 41*(3), 133-150.

Thoe, N. K. ve Lin, C. S. (2006). *Integrating 'Learning Together' with outdoor science activities.* Learning Scince & Mathematics, (April, 25). Online at: http://www.recsam.edu.my/html/onlineJ.html

Türküm, A. S. (1998). "Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci". Gürhan Can (Ed.). *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 503, 165-182.

UNESCO. (1975). *The International Workshop on Environmental Education, 13-22 October 1975 Belgrade, Yugoslavia, Final Report.* Belgrade, Serbia.

UNESCO. (1993). *Tongariro National Park*. whc.unesco.org/en/list/421. Erişim tarihi: 15.10.2022.

UNESCO. (1999). *The world network of biosphere reserves. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Paris, France.

United Nation. (1972). Report of the United Nation Conference on the human environment. *Stockholm, 5-6 June 1972, United National Publication,* A/CONF.48/14/rev.1.

United Nation. (1987). Report of the World Commission on environment and development. New York, 4 August 1987, *General Assembly Forty-second session,* A/42/427.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2000). *Solving the puzzle: the ecosystem approach and biosphere reserves,* Paris, s. 3.

Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.

Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). Unesco- Unep himayesinde çevre eğitiminin gelişimi Türkiye'de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(17), 142-154.

Varnacı Uzun, F. (2020). Milli parklar. Laçin Şimşek, C. (Der.), *Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları* içinde ss. 213-231. Ankara: Pegem Akademi.

World Resources Institute (WRI). (1997). *The last frontier forests: ecosystems and economies on the edge, World Resources Institute,* Washington DC, WRL.

Wright, R. G. (1996). National Parks and Protected Areas. National Biological Service. University of Idaho, USA.

Yanık, F. E. (2006). *Doğaperest.* Ali Demirsoy Kitabı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 950, İstanbul: 385-388.

Yasak, Ü. ve Durukan, Z. (2017). Spil Dağı Milli Parkı'nın turizm potansiyeli. *Tarih Okulu Dergisi (TOD),* (30), 315-347.

Yaşar, O. (2000). Ülkemizde milli park ve benzer statüdeki alanların dağılımı. *Türk Coğrafya Kurumu Türk Coğrafya Dergisi,* (35), 181-201.

Yaşar, O. ve Şeremet, M. (2008). Türkiye'de milli park eğitimi ve milli park eğitimine ilişkin bir araştırma: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı. *Journal of International Social Research, 1*(5), 910-942.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, S. ve Özer, S. (2003). Narman Peri Bacalarının tabiat anıtı kriterlerine göre değerlendirilmesi. *Ekoloji Çevre Dergisi, 12*(48), 26-31.

Yiğit, B. ve Bayraktar, M. (2016). Okul- çevre ilişkileri. *Pegem Atıf İndeksi, 2016*(1), 1-162.

Yolasığmaz, H. A. (2004). *Orman ekosistem amenajmanı kavramı ve Türkiye' de uygulanması (Artvin merkez planlama birimi örneği).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Yücel, M. (1995). *Doğa koruma alanları ve planlaması.* Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 104/9, Adana.

Yücel, M. (2000). *Çevre Sorunları.* Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 109, Ders Kitapları Yayın No: A- 28, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofiset Atölyesi, Adana.

Yücel, M. (2005). *Doğa koruma.* Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265.

Yücel, M. (2010). *Doğa koruma*. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Ders Kitabı, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265, Ders Kitapları Yayın No: A-85.

Yücel, M. ve Babuş, D. (2005). Doğa korumanın tarihçesi ve Türkiye'deki gelişmeler. *DOA Dergisi (Journal of DOA),* (11), 151-175.

Yücel, S. ve Morgil, F. İ. (1998). *Yükseköğretimde çevre olgusunun araştırılması.* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 84-91.

Zal, N. (2002). Bir projenin ardından; Küre Dağları Milli Parkı. *Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu.* Ilgaz, Kastamonu, s. 435-441.

Zohary, M. (1973). *Geobotanical Foundations of the Middle East. Vol. 1-2*, Gustav Fischer Verlag Press, Stuttgart, Swets & Zeitlinger, Amsterdam.

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Dilay Melis ÖZŞAHİN		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller			
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Biyoloji Öğretmenliği	2019
Tez Başlığı	Dağ Ekosistemlerinin Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi: Spil (Manisa) Dağı Örneği		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY		
Akademik Eserler (Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Gülersoy, A. E., Yener, H., Turgut, T., **Özşahin, D. M**., ve Anter, D., 2021. Kaos çağında ideal bir çevre eğitimi politikası için bazı öneriler. Turkish Studies, 16(5), 1495-1552.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 2. Etik Kurul İzni

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-428219 17.11.2022
Konu : Etik Kurul İzni- Dilay Melis ÖZŞAHİN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 15.11.2022 tarihli 424867 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 15/11/2022 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 26 sayılı karar ile; Enstitünüz Çevre Eğitimi Anabilim Dalı Çevre Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dilay Melis ÖZŞAHİN'in, ***"Dağ Ekosistemlerinin Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi: Spil (Manisa) Dağı Örneği"*** başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: C2418BD7-48EF-4C19-AF82-D5EC881B37FD Doğrulama Adresi: https://turkiye.gov.tr/dokuz-eylul-universitesi-ebys
Adres: Kiltür Mahallesi, Cumhuriyet Blv No:144, 35220 Konak/İzmir
KEP Adresi : dokuzeylulniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için:Pelin ALTIN
Memur

Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Değerli ziyaretçiler, milli parklarda bulunan dağ ekosistemlerinin korunması ile çevre eğitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi hakkında görüşlerinizi belirleyen bir araştırma yapıyorum.

Görüşmenin yaklaşık 20 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Bu görüşmede ifade edeceğiniz görüşlerin tümü gizli tutulacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Dilay Melis ÖZŞAHİN

Çevre Eğitimi YL Öğrencisi

Görüşmeci Yaşı, Mesleği:	
Görüşme Başlama Saati:	
Görüşme Bitiş Saati:	
Görüşme Tarihi:	
Görüşme Yapılan Yer:	
Görüşme Konusu:	
Görüşme Sonuçları:	

Görüşme Esnasında Sorulacak Sorular

1.) Milli park kavramı size neleri çağrıştırıyor? Kısaca açıklar mısınız?
2.) Spil Dağı Milli Parkı dışında daha önce hangi milli parkları ziyaret ettiniz? İzlenimleriniz nelerdir?
3.) Milli parkları ziyaret etme amacınız nedir? Sizce, ülkemizin bu doğal kaynaklarının değer ve önemi, topluma nasıl daha iyi tanıtılabilir?
4.) Spil Dağı Milli Parkı biyoçeşitliliği ve endemik türleri hakkında neler biliyorsunuz?
5.) Sizce milli parklarda uygulanan ziyaretçi kuralları ve ilgili yasal mevzuatlar, dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir korunmasında nasıl bir rol oynuyor? Kısaca görüşlerinizi açıklar mısınız?
6.) Spil Dağı Milli Parkı'nda uygulanan koruma yöntemlerini dikkate aldığınızda dağ ekosisteminin korunmasına yönelik sizin önerileriniz nelerdir?
7.) Milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına, temel eğitimden itibaren öğrenim hayatınızda nasıl yer verildi? Eğitim hayatınızda milli parklar ve dağ ekosistemleri kavramlarına ilişkin ne tür bilgiler aklınızda kaldı?
8.) Eğitim hayatınızda aldığınız çevre eğitiminin niteliğini nasıl değerlendirirsiniz? Kısaca açıklar mısınız?
9.) Sizce, *çevre eğitimi* ile *milli parklar ve dağ ekosistemleri* arasında nasıl bir ilişki vardır?
10.) Dağ ekosistemlerinde yer alan hangi unsurlar çevre eğitiminde kullanılabilir?

